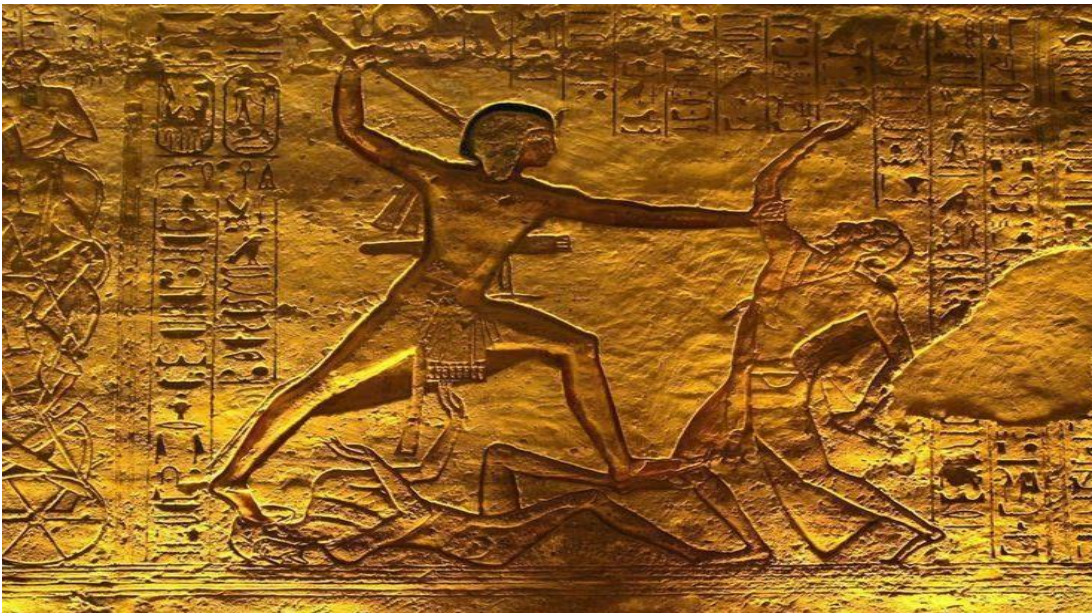

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Αποτροπαϊκή Μαγεία στην Αίγυπτο και Αλλοεθνείς

Πτυχιακή εργασία: Ελένης Φιλίππου

Επιβλέπων: Αναπληρωτής Καθηγητής, Παναγιώτης Κουσούλης

ΡΟΔΟΣ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2020

Οι απόψεις που διατυπώνονται στην παρούσα πτυχιακή εργασία εκφράζουν αποκλειστικά τον/τη συγγραφέα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σε αυτή τη πτυχιακή εργασία, κύριο θέμα διαπραγμάτευσης είναι η μαγεία στην αρχαία Αίγυπτο, οι μαγικές πρακτικές που εφαρμόζονταν, διάφορα μέσα τα οποία χρησιμοποιούσαν κατά τη διάρκεια των μαγικών αυτών τελετουργιών, τους λειτουργούς αυτών καθώς και η σχέση των μαγικών πρακτικών με τους αλλοεθνείς. Γίνεται μια απόπειρα για την προσέγγιση όρων που χρησιμοποιούνταν στο λεξιλόγιο των μαγικών πρακτικών καθώς και τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούνταν στην καθημερινότητα των ανθρώπων καθώς και την εξέλιξη τους κατά το πέρασμα των χρόνων. Η Αιγυπτιακή μαγεία αφορούσε την επάφη της ανθρώπινης φύσης με υπερφυσικές ή θεϊκές δυνάμεις με στόχο την εκμετάλλευση τους υπέρ του ανθρώπου για να μπορεί να αντιμετωπίσει διάφορα απρόβλεπτα γεγονότα στη καθημερινή του ζωή. Τα πιο συνηθισμένα γεγονότα που θα αναλυθούν στη συνέχεια αφορούν αρρώστιες, δαγκώματα από διάφορα ερπετά, προστασία κατά τη διάρκεια της γέννας και απειλές που προέρχονταν από έναν ζωντανό ή νεκρό εχθρό, ένα κακό πνεύμα ή και έναν δαίμονα. Επιπλέον εκτός από τη δύναμη του γραπτού ξορκιού θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στον χειρισμό διάφορων αντικειμένων κατά τη διάρκεια των μαγικών πρακτικών. Συγκεκριμένα, προστατευτικοί ράβδοι και μαγικά φυλαχτά είχαν είτε αποτροπαϊκό είτε προστατευτικό χαρακτήρα ενώ τα ονόματα των εχθρών συχνά γράφονταν πάνω σε φιγούρες δεμένων αγαλματιδίων ή σε κόκκινα αγγεία, τα οποία στη συνέχεια καταστρέφονταν επιφέροντας έτσι την εξόντωση του εχθρού. Ένα σημαντικό μέρος της εργασίας είναι η σύνδεση της μαγείας με τη θρησκεία και την ιατρική. Ιδιαίτερα στο χώρο της ιατρικής μαγικά ξόρκια συνόδευαν διάφορες θεραπείες ενώ συχνά όταν μία αρρώστια δεν ήταν ιάσιμη, οι ελπίδες εναποθέτονταν αποκλειστικά στη δύναμη των μαγικών πρακτικών. Τέλος, γίνεται αναφορά στη χρήση μαγικών πρακτικών για την αντιμετώπιση των αλλοεθνών εχθρών της Αιγύπτου και τι στόχευαν να πετύχουν με αυτές.

SUMMARY

The main theme of discussion in the current undergraduate dissertation is the understanding of magic in ancient Egyptian society as well as the employment of magical practices, the means and the objects that were used during magical rituals, the practitioners of these rituals and how magical rites were implemented by the ancient Egyptians in dealing with foreign enemies. In the first part of this dissertation an attempt will be made to define the terms used in the vocabulary of magical practices and the way that the Egyptians used them in their everyday life and these terms evolved as time passed by. Magic in ancient Egypt had its roots in the contact of the human nature with divine or supernatural powers with the aim of exploiting them to the benefit of the humans in order to deal with various unforeseen situations in their everyday life. The most common of these situations which will be dealt with followingly have to do mainly with illnesses, scorpion and snake bites, protection during childbirth and threats which could possibly be posed by enemies both alive and dead as well as evil spirits or even demons. In addition, apart from the power of the written spell special emphasis will be placed on the materials and objects used in magical rituals. Specifically protective wands and magical amulets were either used to protect or ward off evil and commonly the names of enemies were inscribed on images of captive bonded figurines or written on red clay pots which were then broken, thus ensuring the destruction of the enemy. A significant part of this dissertation will deal with the connection of magic to religion and medicine. Especially in the field of medicine written spells would usually accompany the process of treatment and in cases where an illness was beyond treatment the practitioner would often employ solely magical practices in order to treat the patient. In the end an attempt will be made to establish a connection between the use of magic in order to deal with foreign people that posed a threat to Egypt.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Περίληψη.....	3
2. Εισαγωγή.....	6
3. Προσέγγιση του όρου Μάγεια και διερεύνηση του ειδικού λεξιλογίου των Αιγυπτιακών μαγικών πρακτικών.....	8
4. Η σύνδεση μύθου, θρησκείας και μαγείας στην αρχαία Αίγυπτο.....	17
5. Οι “Λειτουργοί – Υπηρέτες” των μαγικών πρακτικών.....	23
6. Τελετουργίες και μαγικές πρακτικές – Αποτροπαϊκός χαρακτήρας της Αιγυπτιακής μαγείας και η πρακτική της σημασία.....	27
I. Όργανα και υλικά.....	33
II. Ιατρική.....	41
7. Μαγικές Αιγυπτιακές Πρακτικές και Αλλοεθνείς.....	47
8. Επίλογος.....	56
9. Βιβλιογραφία.....	59

1. Εισαγωγή

Στην αρχαία Αίγυπτο, η μαγεία ήταν ένα αναπόσπαστο μέρος της θρησκείας και στενά συνδεδεμένη με τις έννοιες της “Δημιουργίας”, της “Κοσμικής Τάξης” και των “Τελετουργικών Πρακτικών”. Μέσω της μαγείας, η Δημιουργία απέκτησε υπόσταση και διατηρούνταν και συνεπώς ήταν πιο αρχαία και πιο ισχυρή από τους ίδιους τους θεούς. Στο “Βιβλίο των Νεκρών”, βρίσκουμε τις εξής σειρές:

“Είμαι ένα με τον Atum όταν επέπλεε μόνος του στη Nun, τα νερά του χάους πριν καμία από τις δυνάμεις του να έχει χρησιμοποιηθεί για την Δημιουργία του Κόσμου. Εγώ είμαι ο Atum στην πιο ισχυρή του μορφή και έχω εν δυνάμει ότι πρόκειται να δημιουργηθεί. Αυτή είναι η μαγική μου προστασία και είναι παλαιότερη και ισχυρότερη από όλους τους θεούς μαζί.”

Ήταν επίσης ένα εξαιρετικό μέσο για την απόκτηση γνώσης και ελέγχου του περιβάλλοντος χώρου του αρχαίου ανθρώπου. Θεοί, δαίμονες και οι νεκροί μπορούσαν να επικλυθούν ή να απειληθούν ώστε να ικανοποιήσουν τις επιθυμίες κάποιου και για αυτό το λόγο ήταν αποδεκτή από όλους τους αρχαίους λαούς ως μια πραγματική δύναμη.

Λαμβάνοντας όλα αυτά υπόψη, σκοπός της εργασίας αυτής είναι να εξετάσει της μαγικές πρακτικές έτσι όπως αυτές εμφανίζονται σε όσο το δυνατόν περισσότερες εκφάνσεις της δραστηριότητας των αρχαίων Αιγυπτίων. Ο όρος “*Heka*”, ο οποίος ταυτίζεται με την μαγεία, προσωποποιούταν συνήθως ως θεότητα ενώ το μεταγενέστερο Κοπτικό παράγωγο του χρησιμοποιείται αργότερα για να μεταφράσει τον ελληνικό όρο “*Μαγεία*”. Ο όρος αυτός δεν φαίνεται να έχει πουθενά κάποια αρνητική χροιά. Μαζί με τον όρο “*Heka*”, στην εργασία αναλύονται και άλλοι συχνά επαναλαμβανόμενοι όροι που περιέχονται σε μαγικά ξόρκια ή περιγράφουν αυτά. Η μαγεία στη ζωή τους έπαιζε έναν σημαντικό ρόλο καθώς συναντάται όχι μόνο ως μέσο αποτροπής διαφόρων δυσάρεστων καταστάσεων στην επίγεια και μεταθανάτια ζωή, αλλά μαγικά ξόρκια εμφανίζονται και σε ιατρικούς παπύρους ως συνοδευτικά στοιχεία διαφόρων θεραπευτικών πρακτικών αλλά και ως μέσα θεραπείας σε περιπτώσεις που ο εκάστοτε ιατρός αδυνατούσε να παρέμβει. Η αποτροπαϊκή – προστατευτική μαγεία ήταν ο κύριος χώρος δράσης των επίσημων μαγικών πρακτικών και αυτό μαρτυρείται καθ’ όλη τη

διάρκεια της ιστορίας της Αιγύπτου. Επίσημες τελετουργίες σε ναούς στρέφονταν κατά διαφόρων μυθολογικών εχθρών του θεού “*Ra*” και του “*Osiris*” και κυρίως κατά του “*Apep*” και του “*Seth*” όπως θα δούμε στην συνέχεια αυτής της εργασίας. Παρόμοιες τελετές, αναθηματικές και καταστροφής πραγματοποιούνταν κατά των εχθρών του Φαραώ και της Αιγύπτου. Αυτές οι τελετουργικές πρακτικές, στόχο είχαν να διατηρήσουν τη Κοσμική Τάξη και να εγγυηθούν τη φυσική συνέχεια του κόσμου.

Επίσης αναφορά θα γίνει και στην ιδιωτική χρήση μαγικών πρακτικών για την προστασία της ιδιωτικής ζωής και για διάφορα αναπάντεχα χτυπήματα της μοίρας. Κατά αυτόν τον τρόπο η απομάκρυνση του κακού με τη χρήση μαγικών φυλαχτών ή μαγικών ραβδιών καθώς και η καταπολέμηση διαφόρων ασθενειών ή δηγημάτων από δηλητηριώδη ζώα με μαγικά ξόρκια και συνταγές ήταν ένα άλλο πεδίο δράσης των μαγικών πρακτικών. Στη συνέχεια της εργασίας θα γίνει φανερό ότι η μαγεία ήταν ενσωματωμένη πλήρως στην Αιγυπτιακή κοινωνία και δεν αντιμετωπιζόταν ως κάτι το οποίο ήταν καταδικαστέο, αντίληψη η οποία διατηρήθηκε και μέχρι την εποχή της Ρωμαϊκής κατάκτησης. Ωστόσο, παρά την ουδέτερη και ίσως θετική χροιά της μαγείας και των μαγικών πρακτικών υπήρχαν περιορισμοί στην χρήση της. Όπως θα φανεί παρακάτω η γνώση διαφόρων μαγικών πρακτικών και η κατοχή σχετικών βιβλίων περιοριζόταν σε διάφορα ιερατικά αξιώματα ενώ κοινή ήταν η αντίληψη ότι θα έπρεπε να κρατηθούν ως μυστικό.

2. Προσέγγιση του όρου “Μαγεία” και διερεύνηση του ειδικού λεξιλογίου των Αιγυπτιακών μαγικών πρακτικών

Σε οποιαδήποτε απόπειρα μελέτης της μαγείας, των μαγικών τεχνικών και πρακτικών έρχεται κανείς αντιμέτωπος με μια αξιοσημείωτη απουσία κοινών κριτηρίων και στοιχείων για το πως ακριβώς ορίζεται ο όρος “Μαγεία”. Συχνά έχει επικρατήσει η αντίληψη να θεωρούνται ως μαγεία, οι θρησκευτικές και οι ιατρικές πρακτικές ή τελετουργίες άλλων πολιτισμών ή αλλοεθνών. Ίσως το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι στην περίπτωση του χριστιανισμού, ο οποίος αντιμετώπισε διωγμούς από τους παγανιστές Ρωμαίους με το πρόσχημα της καταφυγής σε μαγικές πρακτικές και στη συνέχεια όταν απέκτησε κυρίαρχη θέση για τους ίδιους λόγους κατέφυγε σε διωγμούς κατά αιρετικών και σχισματικών με το πρόσχημα της άσκησης μαγείας.¹

Στο σημείο αυτό οφείλουμε να επισημάνουμε ότι ο σύγχρονος όρος “Μαγεία” έχει στιγματιστεί από την Δυτική σκέψη ως πρακτική ανόσια ή ψεύτικη που παρεκκλίνει από το χρηστό και το ηθικό. Συνδεδεμένη από την μία πλευρά με την θρησκεία και από την άλλη με την ιατρική έχει χαρακτηριστεί από μελετητές ως κατώτερη και των δύο, ενώ η σύγχυση μεταξύ των ορίων της θρησκείας, της μαγείας και της ιατρικής έχει κάνει τη διάκριση μεταξύ αυτών δυσχερής και προβληματική. Για παράδειγμα, η παρουσία ενός ξορκιού σε ένα κείμενο ιατρικού περιεχομένου του έχει αποδώσει αρνητική χροιά. Από την άλλη σύμφωνα με την Δυτική κοσμοθεωρία, η αυστηρή διάκριση της θρησκείας από την μαγεία καθοριζόταν από την ευσεβή στάση αυτού που ασκούσε τελετές σχετικά με τη πρώτη. Σε αντίθεση, η μαγεία σχετιζόταν με το βλάσφημο χαρακτήρα αυτών που εκτελούσαν τέτοιου είδους τακτικές ενώ τα ξόρκια δεν είχαν σκοπό την πρόκληση εξευμενισμού του Θεού αλλά στόχο είχαν την απειλή, την εξαπάτηση ή στην καλύτερη των περιπτώσεων, την πρόκληση μιας ψευδαίσθησης.

Στη περίπτωση όμως της μαγείας όπως αυτή διαμορφώθηκε στην αρχαία Αίγυπτο δεν υπάρχει καμία υπόνοια εξαπάτησης και με αυτή την έννοια η στάση των Αιγυπτίων προς τις μαγικές πρακτικές έρχεται σε αντίθεση με την Ελληνορωμαϊκή αντίληψη όπου οι αντίστοιχοι όροι που χρησιμοποιούνταν ήταν για την μεν μαγεία η “Γοητεία” και για τον μάγο “Γόη” και περιβλήθηκαν από μια αρνητική σημασία αφού συνδέονταν με την εξαπάτηση και τον

---

¹ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ.4

“Τσαρλατάνο”.² Εξάλλου ο απόκρυφος, ιδιωτικός και περιθωριακός χαρακτήρας των μαγικών τελετών δεν την καθιστούσαν ως μία αποδεκτή πρακτική. Συγκεκριμένα στην κλασσική Ελλάδα, οι θέσεις των διανοητών απέναντι στη μαγεία είναι απολύτως αρνητικές καθώς η δυστυχία, ο πόνος, η ασθένεια και η κάθε λογής δυστυχίες που πλήττουν τους ανθρώπους δεν οφείλονται σε εξωγενής παράγοντες ή στην μανία των θεών, αλλά στις διάφορες αδυναμίες του ίδιου του ατόμου. Στο ίδιο μήκος κύματος οι Ρωμαίοι λόγιοι περιγράφουν την μαγεία ως μια εξωτική αλλά προπάντων απατηλή τέχνη που προέρχεται από ένα συνοθύλευμα ξενόφερτων πολιτισμικών στοιχείων. Σε αντίθεση με τις παραπάνω θέσεις, οι μαγικές πρακτικές στην Αίγυπτο ήταν απολύτως αποδεκτές και νόμιμες. Μόνο μια δίκη για μαγεία μαρτυρείται στην αρχαία Αίγυπτο και αφορούσε τη χρήση κέρινων ομοιωμάτων σε μία συνομοσία εναντίον του βασιλιά αλλά τα αρχεία της δίκης τονίζουν ότι τα βιβλία μαγείας που χρησιμοποιήθηκαν από τους φυλακισμένους προήλθαν από την συλλογή του ίδιου του βασιλιά. Μόνο μαγικές πρακτικές εναντίον του βασιλιά θεωρούνταν παράνομες και κολάσιμες.³ Σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση βασιλιάδες, ιερείς και κοινοί άνθρωποι μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν τέτοιες μεθόδους σε μια καθημερινή και απολύτως νόμιμη βάση.

Μια πρώτη ανθρωπολογική προσέγγιση της Μαγείας και των θεωριών γύρω από αυτή αποπειράθηκε να γίνει από τον Sir James G. Frazer στο βιβλίο του ‘The Golden Bough’. Ο Frazer πρότεινε μία ευδιάκριτη διχοτομία μεταξύ θρησκείας και μαγείας, η οποία βασιζόταν στην σεβάσμια ή απειλητική στάση αυτού που την εφαρμόζε.

Τα δεδομένα στοιχεία για την Αιγυπτιακή μαγεία εκτείνονται σε μία χρονική διάρκεια τεσσάρων χιλιάδων ετών. Φυλαχτά χρονολογούνται από την 4^η χιλιετία π.Χ. ενώ μαγικά κείμενα προκύπτουν από τα τέλη της 3^{ης} χιλιετίας π.Χ. έως τον 5^ο αιώνα μ.Χ.⁴ Η Αιγυπτιακή λέξη για την μαγεία είναι “*Heka*”. Αποδέκτης πολλών μελετών, η έννοια του “*Heka*” αποτελεί την βάση για οποιαδήποτε απόπειρα κατανόησης και μελέτης της μαγείας ως αυτούσιας οντότητας στα πλαίσια της Αιγυπτιακής κοσμοθεωρίας. Ο όρος “*Heka*” αναφέρεται σε μία από τις δυνάμεις που χρησιμοποιήθηκαν από τον δημιουργό για την σύσταση του κόσμου. Κατά την Αιγυπτιακή μυθολογία η πρωταρχική κατάσταση ήταν το χάος. Πριν από την δημιουργία υπήρχε μόνο μια

² Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 9

³ Papyrus Lee, στήλη 1\2-3 σε Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 195-197

⁴ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ.9

σκοτεινή υγρή άβυσσος γνωστή ως “*Nun*”. Σε αυτή την υγρή και σκοτεινή μάζα υπήρχε το φίδι “*Aper*”, το οποίο ενσωμάτωνε τις καταστροφικές δυνάμεις του χάους. Ο δημιουργός έφτιαξε τάξη από το χάος, η οποία προσωποποιήθηκε στη θεά “*Maat*”.⁵ Η “*Maat*” ενσωματώνει τη δικαιοσύνη και την τάξη και παίζει ένα σημαντικό ρόλο στη διατήρηση της ισορροπίας. Αν ο Φαραώ κυβερνά δίκαια προάγει την τάξη (*Maat*) και με αυτό τον τρόπο όλα τα μέρη του κόσμου ανθούν. Οι άνθρωποι και τα ζώα είναι γόνιμα, ο Νείλος πλυμμηρίζει τη σωστή περίοδο και οι σοδειές είναι άφθονες.⁶ Η άνοδος του Φαραώ συνδέεται πάντα με μια καινούργια αρχή, μια καινούργια εποχή ευημερίας, έπειτα από μια φανταστική σκοτεινή εποχή φτώχιας και κακοδιοίκησης. Χαρακτηριστικό είναι ένα απόσπασμα από τα Κείμενα των Πυραμίδων:

“Ο ουρανός βρίσκεται σε ειρήνη, η γη σε ευτυχία, γιατί αυτοί έχουν ακούσει ότι ο βασιλιάς θα θέσει το Δικαιο (Maat) στη θέση του Άδικου (Isfet)”.⁷

Τελικά ο δημιουργός πλάθει τις θεότητες και τους ανθρώπους. Σε αυτές τις θεότητες περιλαμβάνεται και ο θεός “*Heka*”, ο οποίος απεικονιζόταν με ανθρώπινη μορφή, με σύμβολα που γράφουν το όνομα του πάνω στο κεφάλι του. Η πρωϊμότερη αναφορά του θεού είναι σε μια τοιχογραφία ενός ταφικού μνημείου της 5^{ης} δυναστείας του βασιλιά “*Sahure*” όπου ο “*Heka*” ηγείται μιας πομπής από κατώτερες θεότητες, φέροντας προσφορές στον βασιλιά. Ταυτόχρονα πληθαίνουν οι αναφορές στα τέλη της 5^{ης} και στις άρχες της 6^{ης} δυναστείας όπου το όνομα του θεού είναι συνυφασμένο με αυτό του βασιλιά, για παράδειγμα συναντάμε τις επιγραφές : “*Ο Heka επιθυμεί να ζήσει ο Izezi ή ο Heka ικανοποιεί τον Unis*”.⁸ Επιπλέον ο “*Heka*” περιγράφεται και ως το “*Ba*” (ως ψυχή ή φανέρωση του θεού Ήλιου). Ήταν η ενέργεια που έκανε δυνατή τη δημιουργία και κάθε πράξη μαγείας ήταν αποτέλεσμα της διαδικασίας της δημιουργίας.⁹ Σύμφωνα με την Αιγυπτιακή κοσμοθεωρία όλες οι θεότητες και τα κατώτερα υπερφυσικά όντα συμπεριλαμβανομένων και των δυνάμεων του χάους είχαν το δικό τους “*Heka*”, το οποίο θεωρούταν αναπόσπαστο μέρος της φύσης τους. Κατά συνέπεια και οι βασιλείς είχαν “*Heka*”. Η πιο ξεκάθαρη εικόνα του θεού αναδύεται από ένα σχοινοτενές κείμενο στα “*Coffin Texts*”, ξόρκι 261, το οποίο αποτελεί τη μεγαλύτερη θεολογική έκθεση σχετικά με τη Μαγεία και εκτίθεται

⁵ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 9

⁶ Sjef Willockx, *Magic and Religion in Ancient Egypt, Part I: The Roots*, 2005, Σελ.16

⁷ ο.π.

⁸ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 15

⁹ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 10

από την ίδια τη θεότητα. Ο “*Heka*” απευθύνεται στους θεούς και δηλώνει τη προέλευση του και τις δυνάμεις του :

Ω ευγενικοί άρχοντες, οι οποίοι είστε μπροστά από τον Κύριο του Σύμπαντος, δείτε, έχω έρθει μπροστά σας. Σεβαστείτε με σύμφωνα με αυτά που γνωρίζετε. Εγώ είμαι εκείνος τον οποίο ο Μοναδικός Κύριος δημιούργησε πριν τα δύο πράγματα (Δυαδικότητα) να έχουν έρθει σε ύπαρξη σε αυτή τη χώρα με το να στείλει μπροστά το μοναδικό του μάτι όταν ήταν μόνος, με το να βγει μπροστά από το στόμα του... όταν τοποθέτησε το Hu (Λόγος) στο στόμα του.

Είμαι βεβαίως ο γιος Εκείνου ο οποίος δημιούργησε το σύμπαν, ο οποίος γεννήθηκε πριν από την ύπαρξη της μητέρας του. Εγώ είμαι η προστασία αυτών των οποίων ο μοναδικός Κύριος έχει καθορίσει. Είμαι εκείνος ο οποίος έδωσε ζωή στους Εννέα¹⁰... Έχω τοποθετηθεί, Ω τάυροι του ουρανού, σε αυτό βρίσκεται η μεγάλη μου αξιοπρέπεια ως άρχοντα των kas, κληρονόμου του Re-Atum.

Έχω έρθει να λάβω τη θέση μου και να λάβω την αξιοπρέπεια μου αφού σε εμένα άνηκε το Σύμπαν πριν εσείς οι θεοί υπάρξετε. Κατέλθετε εσείς οι οποίοι ήρθατε στο τέλος. Εγώ είμαι ο Heka.¹¹

Είναι ο “*Heka*” λοιπόν εκείνος που με την μαγική του ζωτικότητα φέρνει τους θεούς και το Σύμπαν στην ύπαρξη. Η δημιουργική πράξη του “*Heka*” δεν περιορίζεται σε ένα μοναδικό γεγονός αφού στην Αιγυπτιακή θεολογία η δημιουργία είναι κυκλική και αναβιώνεται με κάθε Ανατολή του Ηλίου. Με τη συνοδεία του “*Hu*” και της “*Sia*” (αντίληψη), ο “*Heka*” ο οποίος ανοίγει τα δύο του μάτια για να μπόρουν η Άνω και η Κάτω Αίγυπτος να δουν, παίρνει τη θέση του καθημερινά στην “*Ηλιακή βάρκα*” του “*Re*”. Η ευεργεσία του “*Heka*” κατά τη διάρκεια της ημέρας εξισορροπείται από το ρόλο του ως προστάτη της βάρκας κατά τη διάρκεια της νύχτας. Καθώς προστατεύει το πέρασμα του ήλιου μέσα από τον Κάτω Κόσμο, υπερασπίζεται την ίδια

¹⁰ Η Εννεάδα ήταν μία ομάδα 9 θεοτήτων στην Αιγυπτιακή μυθολογία που λατρεύονταν στην Ηλιούπολη. Συγκεκριμένα αποτελούνταν από τον Ηλιακό θεό “Atum”, τα παιδιά του, “Shu” και “Tefnut”, τα παιδιά τους “Geb” και “Nut” και τα παιδιά τους “Osiris, Isis, Seth” και “Nephthys”.

¹¹ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 17

ύπαρξη της κοσμικής τάξης.¹² Αυτή η δύναμη της μαγείας να προστατεύει την νομιμοποιούσε ώστε να μπορεί ο άνθρωπος να διατηρεί την ύπαρξη του και να καταστρέφει τους εχθρούς του. Για αυτό το λόγο δεν υπάρχει κανένα θέμα σχετικά με τη νομιμότητα της μαγείας στη Φαραωνική Αίγυπτο. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι όλες οι μαγικές πρακτικές έχαιραν εκτίμησης ή ακόμα γίνονταν άκριτα αποδεκτές από το εκάστοτε καθεστώς. Τα “*Coffin Texts*” κάνουν καθαρά λόγο για “*Εχθρική-κακή μαγεία*” σχετική με καταχθόνιους δαίμονες και μάγους τους οποίους αρνούνται να υπακούσουν οι αποθανόντες. Θα πρέπει να σημειωθεί ωστόσο ότι αυτού του είδους η εχθρική μαγεία, θεωρείται τέτοια από την οπτική γωνία του νεκρού, ο οποίος ελπίζει να την αποφύγει και έχει περισσότερο ηθική διάσταση.

Από το παραπάνω κείμενο γίνεται φανερή η αναπόσπαστη σύνδεση της μαγείας με τον “*Λόγο*” αφού εκείνη βρίσκεται μέσα στον ίδιο το λόγο. Στην Αιγυπτιακή κοσμολογία, ο λόγος είχε τη δύναμη να δημιουργήσει, όχι μόνο μια εικόνα στο νου αλλά οτιδήποτε. Αυτή η έννοια ονομαζόταν “*Hu*” και συμβατικά μεταφράζεται ως “*Επίσημη άρθρωση*”. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα βρίσκεται στη Θεολογία της Μέμφιδας :

*“Η Εννεάδα είναι τα δόντια και τα χείλη στο στόμα του Ptah ο οποίος πρόφερε το όνομα κάθε πράγματος από το οποίο προήλθε ο Shu και η Tefnut, ο οποίος έδωσε ζωή στην Εννεάδα”.*¹³

Γίνεται λοιπόν φανερό ότι η δημιουργία είναι μια διαδικασία που το μόνο που αρκεί είναι η αναφορά του ονόματος το οποίο πρόκειται να δημιουργηθεί. Ο “*Ptah*” δημιουργεί τον “*Shu*” και την “*Tefnut*” προφέροντας απλά τα ονόματα τους.

Αναπόσπαστη λοιπόν σχέση έχει η μαγεία με τον λόγο καθώς τα ξόρκια γραπτά ή προφορικά βρίσκονται στο κέντρο κάθε μαγικής πρακτικής. Ειδικότερα τα ξόρκια θεωρούνται ως “*Λόγια του Θεού*” και στο “*Βιβλίο του Aper*” ο εκφωνητής προειδοποιεί τον δαίμονα με τα εξής λόγια : “*Αποσύρσου, γύρνα πίσω σε αυτή τη μαγεία η οποία έχει βγει από το στόμα μου για τον Φαραώ*”.¹⁴ Διάφορες απεικονίσεις του θεού “*Heka*” είναι άκρως διαφωτιστικές. Ως η ψυχή (*Ka*) του “*Re*” περιγράφεται στο ναό της “*Hathor*” στη “*Dendera*” ως “*εξαιρετικός στο λόγο*”.

¹² Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 18-20

¹³ Sjef Willockx, *Magic and Religion in Ancient Egypt, Part I: The Roots*, 2005, Σελ. 22

¹⁴ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 35

Επιπλέον στο “*Edfu*” ο “*Heka*” παρουσιάζει στον “*Horus*” το μαγικό του πάπυρο πράγμα το οποίο κάνει φανερό τη στενή σχέση του πρώτου με το γραπτό λόγο καθώς και τη σημασία που έχει στην εκτέλεση των μαγικών τελετουργιών.¹⁵ Ωστόσο ο λόγος, γραπτός ή προφορικός δεν περικλύει την έννοια του “*Heka*” στην ολότητα του. Η πρακτική – τελετουργία σε συνδυασμό με το ίδιο το ξόρκι ήταν ζωτικά για την επιτυχία της τέλεσης μιας μαγικής πράξης. Συγκεκριμένα συστατικά τα οποία περιείχαν εξαιρετικές ιδιότητες ήταν απαραίτητα. Τέτοια υλικά για παράδειγμα ήταν η σμύρνα, η ρητίνη και το θυμίαμα. Με αυτόν τον τρόπο, πριν και μετά την (επίκλησις), υπάρχει η (πράξις) ή τελετή, η οποία σχηματίζει το τελικό στοιχείο της μαγικής πρακτικής ενώνοντας το ξόρκι με την ύλη.¹⁶ Στην Αιγυπτιακή μαγεία εξέχουσα σημασία δίνεται στα υλικά από τα οποία είναι κατασκευασμένα, τα μέσα για την επιτυχή έκβαση κάποιας τελετουργίας. Για παράδειγμα, ένα φυλαχτό, οφείλει να είναι κατασκευασμένο από ένα συγκεκριμένο τύπο λίθου, το μελάνι και ο πάπυρος που θα χρησιμοποιηθούν για την καταγραφή ενός ξορκιού πρέπει να είναι από υψηλής ποιότητας υλικό. Αυτό παίζει σημαντικό ρόλο καθώς η συνεισφορά του στην αποτελεσματικότητα της μαγικής πράξης είναι ζωτικής σημασίας.¹⁷ Αυτό γίνεται ιδιαίτερα εμφανές από το γεγονός ότι η ορολογία της Αιγυπτιακής μαγικής πρακτικής μπορεί να χωριστεί σε τρεις μεγάλες κατηγορίες. Συγκεκριμένα μαγεία που διεκπεραιώνεται με τη χρήση του λόγου, της τελετουργίας ή και της ύλης. Δεν είναι περίεργο λοιπόν, ότι οι όροι που αναφέρονται στη μαγεία μέσω του λόγου είναι ιδιαιτέρως πολυάριθμοι. Οι όροι “*Λόγος*” (*mdw*), “*Ομιλία*” (*r3*) και “*Δήλωση*” (*dd*), συχνά λαμβάνουν μαγικές υποδηλώσεις.¹⁸ Οι όροι αυτοί συμπληκνώνουν τις μαγικές αφηγήσεις που εισάγουν τις απαραίτητες οδηγίες για την ανάλογη τελετή που επρόκειτο να τελεσθεί. Πολλές από τις φράσεις αυτές με κανέναν τρόπο δεν περιορίζονται σε καθαρά μαγικές πρακτικές και εμφανίζονται συχνά ως εισαγωγές και σε τελετουργικές αποκρίσεις θεών σε τοίχους ναών καθώς και σε λατρευτικές αφηγήσεις.¹⁹ Ο “*Λόγος*” αυτός που χρησιμοποιούταν στα ξόρκια ήταν σκόπιμο να οριοθετηθεί αυστηρά από τον καθημερινό λόγο και για αυτό συνήθως ψάλλονταν ή τραγουδιόνταν ρυθμικά από ότι απλώς να

---

¹⁵ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 35-36

¹⁶ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 39-40

¹⁷ Sjef Willockx, *Magic and Religion in Ancient Egypt, Part I: The Roots*, 2005, Σελ. 24-25

¹⁸ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 40

¹⁹ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 41

προφέρεται σαν καθημερινή ομιλία. Άλλο ένα σημαντικό στοιχείο της μαγικής πρακτικής ήταν η χρήση λογοπαίγνιων. Πολλές Αιγυπτιακές λέξεις οι οποίες φαίνονταν διαφορετικές όταν γράφονταν στα ιερογλυφικά ή ιερατικά κείμενα ακούγονταν το ίδιο όταν προφέρονταν. Αυτό θεωρείτο ως μια ουσιώδη σύνδεση και όχι ως μια απλή σύμπτωση. Πολλά στοιχεία από το μυθολογικό πάνθεον των Αιγυπτίων προκύπτουν από τα λογοπαίγνια, όπως η ιστορία ότι οι άνθρωποι (Remtj) προήλθαν από τα δάκρυα (Remtj) του θεού Ήλιου.²⁰

Σκόπιμο θα ήταν στο σημείο αυτό να αναφέρουμε ότι σε κείμενα παρουσιάζονται συχνά οι όροι “Γοητεία” (*sni*), “Επίκληση” ή “Εξορκισμός” (*sd*). Η χρήση των όρων αυτών έχει στενή σχέση με το “Λόγο”, την “Ομιλία” και τη “Δήλωση” για τα οποία έγινε λόγος παραπάνω με τη διαφορά ότι αυτά έχουν αποτροπαϊκό χαρακτήρα. Κατά αυτό το τρόπο, τουλάχιστον σε πέντε κείμενα στο “Βιβλίο του Απόφι”, ο “Aper” και οι σκοτεινές δυνάμεις που τον πλαισιώνουν, εξορκίζονται από το βωμό του “Re”.²¹ Ωστόσο όπως και στη περίπτωση του “Heka” οι όροι αυτοί ίσως να έχουν και θετικές αποχρώσεις. Για παράδειγμα, στην ιστορία του “Horus” και του “Seth” η “Isis” μεταμφιέζεται από τον “Seth” χρησιμοποιώντας τον εξορκισμό μέσω της μαγείας. Συγκεκριμένα το ότι μεταμορφώθηκε σε ένα νεαρό κορίτσι με ένα όμορφο σώμα μέσω της διαδικασίας αυτής, φανερώνει ότι η διαδικασία αυτή δεν είχε αποκλειστικά εχθρικό ή αποτροπαϊκό χαρακτήρα.²²

Εκτός από την ύπαρξη της λέξης “Heka” που ενσωματώνει την έννοια της μαγείας, μια επιπλέον λέξη που αναφέρεται στη μαγική δύναμη είναι ο όρος “Akhu”. Αυτό μεταφράζεται ως “Γοητεία”, “Μαγεία” ή “Εξορκία”. Θεότητες και αστέρια χρησιμοποιούσαν τη δύναμη του “Akhu” αλλά σχετιζόταν κυρίως με τον κόσμο των νεκρών. Οι όροι “Heka” και “Akhu” δεν ήταν από τη φύση τους ούτε καλοί ούτε κακοί αλλά μπορούσαν να διοχετευτούν είτε για δημιουργία είτε για καταστροφή.²³ Παραγωγική ή καταστροφική η δύναμη της μαγείας δίνει ζωή και διεισδύει στο σύμπαν, κατοικεί στο κόσμο και στα σώματα θεών και ανθρώπων, στα φυτά και το χώμα της γης. Η μαγεία στην Αίγυπτο θεωρείται πάντα ως μια δύναμη, η οποία καταναλώνεται και διαπερνά το σώμα αλλά ποτέ ως κάποιο απτό υλικό ή ουσία. Παρά την τάση της Δυτικής σκέψης να ταυτίζει τη μαγεία ως κάτι υπερφυσικό είναι ξεκάθαρο ότι στην Αιγυπτιακή σκέψη, η

²⁰ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 68

²¹ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 43

²² Ο.π.

²³ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 12

έννοια του “*Heka*” δεν υπάρχει ανεξάρτητα από τη δημιουργηθείσα τάξη. Εάν η έννοια αυτή είναι έμφυτη στο κόσμο είναι επειδή η θεϊκή δημιουργία είναι έμφυτη σε αυτή.²⁴

Αξίζει να αναφερθεί ότι ο Αιγυπτιακός όρος “*Heka*”, προφανώς δεν έχει καμία σχέση με τη διάκριση μεταξύ ιδιωτικών πρακτικών και άλλων πρακτικών που τελούνταν σε ναούς. Η μαγεία με την έννοια του “*Heka*” σημαίνει μια διαπεραστική – καταναγκαστική δύναμη συγκρινόμενη μόνο με τους νόμους της φύσης σύμφωνα με τους οποίους δημιουργήθηκε ο κόσμος και σύμφωνα με την οποία διατηρείται η κοσμική τάξη και κυβερνάται η ανθρωπότητα. Η μαγεία με την έννοια του ιδιαίτερου Λόγου είναι πολύ πιο συγκεκριμένη και αναφέρεται στην εξάσκηση της ίδιας διαπεραστικής δύναμης στη προσωπική σφαίρα. Με αυτό τον τρόπο ίσως μπορούμε να διακρίνουμε την μαγεία με τη γενική της έννοια καθώς και με μία πιο ειδική σημασιολογία. Η μαγεία λοιπόν με την γενική έννοια του “*Heka*” σημαίνει “*Διαπεραστική Δύναμη*” και δεν αντιτίθεται με τη θρησκεία. Από την άλλη με την ειδική της έννοια, η μαγεία εφαρμόζεται για οικιακή και προσωπική χρήση και μπορεί να αντιτεθεί με τη θρησκεία.²⁵

Σχετικός όρος με αυτόν του “*Heka*” είναι αυτός που αναφέρεται στα ξόρκια (*3hw*) “*η ρίζα αυτού του όρου ίσως σημαίνει είτε να είναι κάτι αποτελεσματικό είτε να είναι κάτι φωτεινό*”. Στη κυριολεκτική του σημασία πιθανόν σημαίνει “*Αποτελεσματικά πράγματα*”.²⁶ Ο όρος “*Heka*” αναφέρεται στην ικανότητα δημιουργίας ενώ το “*3hw*” δεν είναι περιορισμένο μόνο στη σφαίρα του Θεού αλλά μπορεί άμεσα να χειραγωγηθεί από τον άνθρωπο. Φαίνεται ότι υπήρχαν δύο είδη από ξόρκια. Μερικά όπως οι πρακτικές προσφορές άνηκαν στο ευρύ κοινό. Αυτά ήταν χαραγμένα σε στήλες και σε προσόψεις ταφικών μνημείων για να τις βλέπουν. Έπρεπε να είναι ορατές για να προκληθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα. Άλλες όπως η τελετή του “*Ανοίγματος του στόματος*” ήταν διαθέσιμες μόνο μέσω εξειδικευμένου προσωπικού με πρόσβαση στα κατάλληλα κείμενα. Και στις δύο περιπτώσεις, ζωτικής σημασίας ήταν το να προφέρει κανείς τη σωστή φόρμουλα ώστε να επιτύχει το επιθυμητό αποτέλεσμα. Αυτό εξηγεί τον λόγο για τον οποίο τα ταφικά ξόρκια αποδίδονταν συχνά μέσα στα ταφικά μνημεία είτε στους τοίχους είτε σε παπύρους. Από τα “*Κείμενα των Πυραμίδων*” έως το “*Βιβλίο των Νεκρών*”, ο αποθανών ήταν

---

²⁴ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 23

²⁵ Jan Assaman, *Magic and Theology in Ancient Egypt*, in: Peter Schafer, Hans Kippenberg, *Envisioning Magic. A Princeton Seminar and Symposium (Studies in the history of religions 75)*, Leiden 1997, Σελ.3

²⁶ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 30

εξοπλισμένος με ότι χρειαζόταν για να τον καθοδηγήσει στη μεταθανάτια ζωή.²⁷ Αυτά αποτελούσαν ένα είδος χάρτη το οποίο παρείχε στον νεκρό χρήσιμες συμβουλές και ξόρκια για να απομακρύνει κάθε κίνδυνο και να τον αποτρέψει από το να χαθεί στη μεταθανάτια ζωή. Επί προσθέτως άλλα κείμενα ήταν σχεδιασμένα για να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής του νεκρού. Επιπλέον μπορούσαν να έχουν σκοπό να προκαλέσουν τη λύπη μιας θεότητας ή ακόμα και να την διατάξουν να εκτελέσει την επιθυμία του μάγου. Άλλα ξόρκια φτάνουν στο σημείο να απειλήσουν τους θεούς με ιερόσυλες πράξεις και κοσμική καταστροφή.²⁸

---

²⁷ Sjef Willockx, *Magic and Religion in Ancient Egypt, Part I: The Roots*, 2005, Σελ. 24

²⁸ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 12

3. Η σύνδεση μύθου, θρησκείας και μαγείας στην αρχαία Αίγυπτο

Για να γίνει κατανοητή η ευρύτερη σχέση μαγείας, θρησκείας και μύθου στην καθημερινή ζωή των Αιγυπτίων, είναι σκόπιμο να αναφερθούμε στη σχέση του πρώιμου ανθρώπου με τη φύση. Αφού μερικές από τις πρώτες τελετουργίες είναι συνοδευτικού χαρακτήρα. Από τη φύση τους, αυτές ήταν αρχικά χωρίς μαγεία και είχαν σκοπό να συνοδέψουν ένα φυσικό φαινόμενο. Υπάρχουν ωστόσο μερικές πρώιμες τελετές που παρά το γεγονός ότι δεν εμπεριέχουν μύθους, δείχνουν καθαρά σημάδια μαγείας. Συγκεκριμένα αναφορά γίνεται στα αποσπάσματα από τα “*Κείμενα των Πυραμίδων*” που αναφέρονται “*στο ψωμί που δεν μπαγιατεύει και στη μύρα που δεν ζινίζει*” και στο παράδειγμα από την αυτοβιογραφία του “*Harkhuf*”, ενός υψηλού αξιωματούχου της 6^{ης} Δυναστείας, όπου φαίνεται η σημασία του λόγου:

*Ω εσύ που ζεις πάνω στη γη,
Όπου θα περάσεις από αυτόν τον τάφο
Πηγαίνοντας Βόρεια ή πηγαίνοντας Νότια,
Ο οποίος θα πεις: “Χίλιες φρατζόλες και κανάτες μύρας
Για τον ιδιοκτήτη αυτού του τάφου,”
Εγώ θα τα προσέχω στη νεκρόπολη.²⁹*

Για τον άνθρωπο της εποχής το να προφέρει απλώς την προσφορά ήταν αρκετό για να εφοδιάσει τον αποθανών με τα απαραίτητα. Δεν ήταν απαραίτητο το άτομο αυτό να ήταν ιερέας ή μάγος αφού τα λόγια από μόνα τους είχαν την δύναμη να παράγουν το επιθυμητό αποτέλεσμα. Στην Αιγυπτιακή μαγεία βρίσκουμε μια γενική εξάρτηση στο λόγο, ο οποίος λαμβάνεται ως κάτι τρομερά ισχυρό. Εκτός από το λόγο σημαντικό ρόλο παίζουν και τα σύμβολα, τα οποία είναι συνήθως τοποθετημένα το ένα πάνω στο άλλο. Είναι αδιαμφισβήτητο ότι οι πρωταγωνιστές των Αιγυπτιακών μύθων είναι οι θεοί, και ίσως η ιδέα του Θεού υπήρχε αρκετά πριν αναπτυχθούν οι μύθοι. Αλλά εάν ελέγξουμε τις τελετές που δεν έχουν μυθικό περιεχόμενο δεν βρίσκουμε υπαινιγμούς για κάποιο Θεό. Αυτό υπονοεί ότι η εξέλιξη των πιο παλαιών τελετών δεν υποκινήθηκε από την πίστη στην ύπαρξη των Θεών. Η πίστη στη μεταθανάτια ζωή είναι τόσο παλιά όσο οι τελετές απαλλαγμένες από μυθικό περιεχόμενο. Η σημασία της γλώσσας και η

---

²⁹ Sjef Willockx, *Magic and Religion in Ancient Egypt, Part I: The Roots*, 2005, Σελ. 11

απόκτηση της, η συνειδητοποίηση της δύναμης των συμβόλων και η ιδέα ότι οι λέξεις μπορούν να επηρεάσουν την φυσική τάξη των πραγμάτων, αποτέλεσε βασικό εργαλείο της αρχαίας Αιγυπτιακής μαγείας. Πρώτα η μαγεία τοποθετήθηκε σε ήδη υπάρχουσες συνοδευτικές τελετές και αργότερα αυτές εξελίχθηκαν κάτω από την επιρροή της μυθολογικής ερμηνείας της κοσμικής τάξης.³⁰

Η αρχαία Αιγυπτιακή μαγεία δεν επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από την εξέλιξη των Θεών. Η επιρροή της όμως από τους μύθους και την εξέλιξη αυτών είναι αναμφισβήτητη. Στην αρχαία Αιγυπτιακή κουλτούρα, ο μύθος και η μαγεία ήταν έννοιες συνηθισμένες και αποτελούσαν αναπόσπαστο μέρος, κυρίως η τελευταία των θρησκευτικών τελετών.³¹ Η διάκριση θρησκείας και μαγείας είναι δισδιάκριτη καθώς η μαγεία ήταν παρούσα στον κόσμο στην Αιγυπτιακή κοσμοθεωρία από την αρχή της Δημιουργίας, καθώς προσωποποιούνταν όπως έχει ήδη αναφερθεί από τον θεό “*Heka*”. Ορισμένα μυθικά γεγονότα αποτελούν το βασικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κινούνται διάφορες μαγικές πρακτικές και αποτελούν πηγή έμπνευσης διαφόρων μαγικών ειδωλίων ή φυλαχτών. Δύο μαγικοί μηχανισμοί έχουν αποδειχθεί ότι ήταν κατάλληλοι για χρήση αφού συνδέονταν με διάφορους μύθους. Ο πρώτος μηχανισμός είναι η σχέση Αιτίου – Αποτελέσματος. Συγκεκριμένα ένα δεδομένο αίτιο έχει προκαλέσει ένα ορισμένο αποτέλεσμα και αναπόδραστα θα παράγει και στο μέλλον το ίδιο αποτέλεσμα. Ο δεύτερος μηχανισμός είναι ότι οι αναλογίες που ενυπάρχουν οδηγούν στην δημιουργία στενών δεσμών. Ο συνδιασμός των δύο αυτών μηχανισμών συνεπάγεται ότι μυθολογικά προηγούμενα θα επαναληφθούν.³² Για να κατανοηθεί καλύτερα το παραπάνω ας λάβουμε ένα τυπικό παράδειγμα. Σύμφωνα με τους μύθους, ο νεαρός “*Horus*” ανατράφηκε στους βάλτους του Δέλτα του Νείλου, μια περιοχή γεμάτη με φίδια. Έχοντας πέσει θύμα επίθεσης ενός φιδιού, σώθηκε από τις μαγικές δεξιότητες της μητέρας του της “*Isis*”. Στην περίπτωση τώρα που ένα οποιοδήποτε παιδί είχε υποστεί ανάλογη επίθεση, ο μάγος θα ξεκινούσε παραλληλίζοντας το περιστατικό αυτό με αυτό του “*Horus*”. Αυτό σήμαινε ότι ο μάγος έκανε σύνδεση των δύο περιστατικών και επομένως η “*Isis*” έπρεπε και σε αυτή τη περίπτωση να παρέμβει για να σώσει το παιδί αφού ταυτιζόταν με τον “*Horus*”.³³ Άλλα ξόρκια μπορούν να ξεκινήσουν με μια σύντομη περίληψη μιας μυθολογικής

³⁰ Sjef Willockx, *Magic and Religion in Ancient Egypt, Part I: The Roots*, 2005, Σελ. 39

³¹ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 18

³² Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 76

³³ Ο.π.

αφηγήσης ή με έναν ζωνφό διάλογο μεταξύ δύο θεοτήτων. Έτσι μια ευχή κατά του πονοκεφάλου αρχίζει με μια δήλωση ότι οι παραδοσιακοί εχθροί “Horus” και “Seth” φιλονικούν για ένα μοναδικό φυτό. Ένα ξόρκι για να καταπραΰνει πόνους του στομαχιού ξεκινάει με μια συζήτηση μεταξύ της “Isis” και του “Horus” κατά την οποία ο τελευταίος παραπονιέται για πόνους στο στομάχι ενώ έφαγε ένα ιερό ψάρι. Στη συνέχεια το ξόρκι κάνει αναλογίες μεταξύ των μυθικών χαρακτήρων και γεγονότων με την κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο παθών.³⁴

Η χρήση μυθολογικών αφηγήσεων σε περιεχόμενο μαγικών πρακτικών και κυρίως σε πρακτικές θεραπείας είναι ένα τυπικό και ευρέως διαδεδομένο φαινόμενο. Σε τέτοιες περιπτώσεις όπως είδαμε παραπάνω η μυθολογική ιστορία λειτουργεί ως προηγούμενο ή μοντέλο στην εκάστοτε περίπτωση. Αυτό που έγινε στον πρωταγωνιστή του μύθου θα γίνει και στον ασθενή και αυτός είναι ο συνηθισμένος τρόπος κατά τον οποίο οι διάφορες θεότητες παίζουν έναν ρόλο στα μαγικά κείμενα.³⁵

Στη 1^η χιλιετία π.Χ., οι βιβλιοθήκες των ναών περιελάμβαναν συλλογές τοπικών μύθων. Ένας κύλινδρος πάπυρου γνωστός ως “Papyrus Jumilhac” περιέχει μύθους από μια περιφέρεια της Άνω Αιγύπτου καθώς και μαγικές τελετές που είναι στενά συνδεδεμένες με αυτούς τους μύθους.³⁶ Γίνεται λοιπόν κατανοητή η στενή σχέση των μαγικών τελετουργιών με μυθολογικές αφηγήσεις, σχέση η οποία έχει κεντρική θέση στην Αιγυπτιακή κουλτούρα. Στα ιερά κείμενα υπάρχουν αποσπάσματα στα οποία περιγράφεται η “Δημιουργία του Κόσμου” και η καθημερινή πάλη για να διατηρηθεί η τάξη απέναντι στο χάος. Αυτά τα ιερά βιβλία μας δίνουν μια σχετικά πλήρη εικόνα για το τι πίστευαν οι Αιγύπτιοι για τον κόσμο τους. Η πιο σημαντική πηγή για τους Αιγυπτιακούς μύθους βρίσκεται στα “Ταφικά Κείμενα” τα οποία περιλαμβάνουν αποσπάσματα προς βοήθεια των νεκρών. Τα παλαιότερα σωζόμενα από αυτά είναι τα λεγόμενα “Κείμενα των Πυραμίδων” τα οποία αποτελούνται από ξόρκια ή ύμνους που ήταν χαραγμένα μέσα σε πυραμίδες, χρονολογημένα τον 24^ο έως 25^ο αιώνα π.Χ. Τα κείμενα αυτά ήταν σχεδιασμένα για να βοηθήσουν τον αποθανών βασιλιά να ξεπεράσει το πλήγμα του φυσικού θανάτου του και να αναγεννηθεί ανάμεσα στους Θεούς. Η διαδικασία της αφομοίωσης αυτής με τους θεούς επιτυχανόταν κυρίως με την ταύτιση του μέσω διαφόρων τελετουργιών με διάφορες

³⁴ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 72

³⁵ Jan Assaman, *Magic and Theology in Ancient Egypt*, in: Peter Schafer, Hans Kippenberg, *Envisioning Magic. A Princeton Seminar and Symposium (Studies in the history of religions 75)*, Leiden 1997, Σελ. 4-5

³⁶ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 20

θεότητες. Αυτού του είδους η ταυτοποίηση σχηματίζει τη βάση της Αιγυπτιακής μαγείας.³⁷ Τα “*Coffin Texts*”, τα Κείμενα γνωστά ως “*Book of the Dead*”, περιλαμβάνουν αποσπάσματα τα οποία μπορεί να χαρακτηριστούν ως μυθολογικές αφηγήσεις καθώς και μαγικά ξόρκια τα οποία βασίζονται σε αυτές και ίσως αποτέλεσαν βάση για την διεξαγωγή διάφορων τελετών σε ναούς. Πολλές από τις μυθολογικές αφηγήσεις από την αρχαία Αίγυπτο σχηματίζουν μέρη από ξόρκια. Αυτά ποικίλουν από πολύπλοκες τελετές για την προστασία του βασιλιά ή περιέχουν θεραπείες για καθημερινά προβλήματα όπως, πονοκεφάλους ή μικρά εγγύματα.³⁸

Τα πρώτα παραδείγματα μαγείας που περιελάμβαναν σύντομες μυθικές αφηγήσεις χρονολογούνται τη 2^η χιλιετία π.Χ. Σε αυτά τα ξόρκια, ο άνθρωπος που αναζητούσε την προστασία ή την βοήθεια, ταυτιζόταν με τον πρωταγωνιστή του ανάλογου μύθου. Μέχρι τα τέλη της 2^{ης} χιλιετίας π.Χ. το μυθικό στοιχείο στις διάφορες μαγικές πρακτικές θα μπορούσε να πάρει τη μορφή μιας επιδέξιας αφήγησης. Την εποχή εκείνη οι μύθοι θεωρούνται ως “*Τεχνητά κατασκευάσματα*”, εμβόλιμες αφηγήσεις, οι οποίες δεν μπορούν να θεωρηθούν ως “*Αληθινή*” μυθολογία αφού εξυπηρετούσαν πρακτικούς σκοπούς όπως τη βασιλική προπαγάνδα ή τη μεταμόρφωση των νεκρών.³⁹

Ορισμένοι μύθοι είναι διαρθρωμένοι ως δράματα όπως γίνεται φανερό στα “*Coffin Texts*”. Μαγικά αγάλματα και στήλες της 1^{ης} χιλιετίας είναι χαραγμένα με κείμενα τα οποία προσδίδουν μια δραματικότητα στην αφήγηση και κίνητρο πίσω από αυτά ήταν η μαγική πρακτική. Μαγικά ξόρκια συνήθως ήταν σχετικά με περιόδους κρίσης στην ατομική ζωή των ανθρώπων. Με την δραματοποίηση λοιπόν του μύθου και προσδίδοντας μια συναισθηματική χροιά στο λόγο, η μαγεία συνήθως ήταν αποτελεσματική στο να εκτελεί τους σκοπούς της. Και αυτές οι πηγές είναι εκείνες που μας προσφέρουν μια ολοκληρωμένη εικόνα των γεγονότων που σχετίζονταν με την Αιγυπτιακή μυθολογία.

Πρωταρχική θέση στην Αιγυπτιακή κοσμογονία και στη θεωρία της Δημιουργίας έχει η έννοια της “*Nun*”. Μια άμορφη μάζα σκοτεινών νερών και χάους. Στα Κείμενα των Πυραμίδων, η “*Nun*” θεωρείται θεότητα και σύμφωνα με μερικούς συγγραφείς είναι η μοναδική ουσία στο

---

³⁷ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 21

³⁸ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 22

³⁹ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 23

Αιγυπτιακό Σύμπαν που είναι πραγματικά αιώνια.⁴⁰ Οι διάφορες πλευρές της πρωταρχικής αυτής κατάστασης της Δημιουργίας αντιπροσωπεύτηκαν από τέσσερα θεϊκά ζευγάρια, την “Ογδοάδα” και κέντρο των λατρευτικών της εκδηλώσεων έγινε η Ερμούπολη όπου βρισκόταν και το κύριο κέντρο λατρείας της Σεληνιακής θεότητας “*Thoth*”. Η Ογδοάδα στη συνέχεια ενώθηκε σύμφωνα με την Αιγυπτιακή θεολογία για να σχηματίσει ένα αυγό, το οποίο κατά άλλους γονιμοποιήθηκε από τον “*Amon*” ή τον “*Thoth*” και από αυτό εκολαύθηκε ο Δημιουργός Θεός Ήλιος. Έτσι η Ερμούπολη όπως και άλλες ιερές τοποθεσίες που συνδέονταν με μύθους δημιουργίας έγιναν ισχυρά κέντρα μαγικής γνώσης. Ο θεός ο οποίος κατείχε τη δύναμη του “*Heka*” περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη θεότητα ήταν ο “*Thoth*” και ο ναός του στην Ερμούπολη ήταν διάσημος για τα μαγικά βιβλία και τα αρχεία του. Λέγεται ότι ο “*Thoth*” ήταν ο εφευρέτης και της μαγείας και της γραφής, έννοιες που ήταν στενά συνυφασμένες.⁴¹ Ο “*Thoth*” συνήθως ασκούσε τις μαγικές του δυνάμεις εκ μέρους του θεού Ήλιου. Συνδεόταν στη μυθολογία με δύο ισχυρές εικόνες δύναμης που χρησιμοποιούνταν στη μαγεία, το Ηλιακό μάτι και το Σεληνιακό μάτι. Η εικόνα του “*Thoth*” ως μπαμπούνιου δίπλα σε ένα μάτι, προκύπτει σε μαγικά ραβδιά που χρονολογούνται τον 20^ο αιώνα π.Χ. Οι θεότητες που μπορούσαν να ενσωματώσουν το Ηλιακό μάτι είχαν επίσης έναν σημαντικό ρόλο στη μαγεία αλλά ήταν και μια επικίνδυνη δύναμη. Η “*Sekhmet*” που ενσωμάτωνε τις πιο καταστροφικές πλευρές της Ηλιακής ενέργειας, επικαλούνταν για να προστατεύσει το κράτος. Το Σεληνιακό μάτι που ο “*Thoth*” αποκατέστησε στον “*Horus*”, χρησιμοποιούταν γενικά ως προστατευτικό φυλαχτό για ζωντανούς και νεκρούς. Ο τραυματισμός του “*Horus*” είναι ένα επαναλαμβανόμενο θέμα σε μαγικά κείμενα και αυτός είναι ο θεός, ο οποίος χρησιμοποιεί τις μαγικές του δυνάμεις προς όφελος των ανθρώπων.⁴²

Κυρίαρχο ρόλο στις Αιγυπτιακές μαγικές πρακτικές έχει η “*Isis*”, η μητέρα του “*Horus*”. Στα Κείμενα των Πυραμίδων, της αποδίδονται εξαιρετικές μαγικές δυνάμεις, οι οποίες μπορούσαν να αντιστρέψουν ή να αποτρέψουν τη φθορά του σώματος του συζύγου της. Έχει σημαντική θέση κατά την τέλεση μαγικών πρακτικών, κατά τη διάρκεια της 2^{ης} χιλιετίας π.Χ. αλλά παίζει δευτερεύοντα ρόλο στη θρησκεία και τη θεολογία και δεν υπήρχαν σημαντικοί ναοί αφιερωμένοι στην “*Isis*” πριν την 1^η χιλιετία π.Χ. Ως τα τέλη της 1^{ης} χιλιετίας π.Χ. όταν η

⁴⁰ Sjef Willockx, *Magic and Religion in Ancient Egypt, Part I: The Roots*, 2005, Σελ. 75

⁴¹ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 28

⁴² Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 29

τελετουργική μαγεία έπαιζε έναν πιο σημαντικό ρόλο στη θρησκεία και στις λατρευτικές εκδηλώσεις που τελούνταν σε ναούς, η Ίσιδα εμφανίζεται με τον υιό της “*Horus*” να επικρατεί έναντι των ακολούθων του “*Seth*” χρησιμοποιώντας ξόρκια. Ο διάσημος ναός της Ίσιδας, στη “*Philae*” ήταν κτισμένος σε ένα νησί κοντά στα Αιγυπτιακά σύνορα, πιθανότατα για να λειτουργήσει ως ένα προστατευτικό μαγικό σύνορο, αποτρέποντας κάθε εισβολή από τη Νουβία φυσική ή υπερφυσική καθώς η Ίσιδα ήταν πιο δυνατή από 1.000 στρατιώτες.⁴³

Εκτός από τον “*Thoth*” υπήρχαν θεότητες που ήταν συνδεδεμένες με την μαγεία. Ο ίδιος ο “*Heka*” εμφανίζεται στη “*Βάρκα του Θεού Ηλιου*” μαζί με δύο άλλες προσωποποιημένες δυνάμεις, “*Hu*” το οποίο αναφέρεται στο (Δημιουργικό λόγο) και “*Sia*” που αναφέρεται στην (Αντίληψη). Ο “*Heka*” περιστασιακά απεικονίζεται να κρατάει τη Γη και τον Ουρανό αντί για τον “*Shu*”, ενώ την 1^η χιλιετία π.Χ. στον “*Shu*” συνήθως αποδίδονται μαγικές δυνάμεις που ανανέωναν την κοσμική τάξη. Δεν είναι λίγες οι φορές που πίσω από τον θρόνο του Όσιρι, φανερώνεται ο “*Heka*”. Όλα αυτά δείχνουν το ρόλο της συγκεκριμένης θεότητας στο Αιγυπτιακό πάνθεον καθώς ήταν μια από τις δυνάμεις που διασφάλιζαν τη συνοχή του σύμπαντος και δημιουργούσαν ζωή.

---

⁴³ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 29

4. Οι “Λειτουργοί – Υπηρέτες” των μαγικών πρακτικών

Μερικές από τις πιο γλαφυρές ιστορίες σχετικά με την μαγεία στην αρχαία Αίγυπτο, ανιχνεύονται στον πάπυρο “Westcar”, ο οποίος αναφέρεται σε μια σειρά γεγονότων τα οποία έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια της 4^{ης} Δυναστείας. Στην πρώτη ιστορία ο μάγος “*Djadja-em-ankh*” αναλαμβάνει να ανακτήσει ένα περιδέραιο που ένα κορίτσι έχει χάσει στη λίμνη. Ο μάγος ανέφερε τα μαγικά λόγια. Τοποθέτησε τη μία πλευρά των νερών της λίμνης επάνω στην άλλη και βρήκε το περιδέραιο πάνω σε ένα θραύσμα αγγείου. Το έφερε και το έδωσε στον ιδιοκτήτη του. Μετά είπε ξανά μαγικά λόγια και τα νερά επέστρεψαν στη λίμνη, στην αρχική τους θέση.⁴⁴

Σε μια δεύτερη ιστορία ο μάγος “*Djedi*” καλείται στην αυλή του βασιλιά “*Khufu*” για να δείξει τις ικανότητες του.

Είπε ο βασιλιάς:

-“Είναι αλήθεια αυτό που λένε ότι μπορείς να ενώσεις ένα κομμένο κεφάλι;”

Είπε ο Djedi:

-“Ναι μπορώ, Ω βασιλιά, άρχοντα μου.”

-“Φέρτε μου έναν φυλακισμένο από τη φυλακή για να εκτελεστεί.”

-“Αλλά όχι ανθρώπινο ον, Ω βασιλιά μου. Σίγουρα δεν μπορούμε να κάνουμε κάτι τέτοιο στο ευγενές ανθρώπινο είδος.”

Έπειτα από αυτές τις νουθεσίες στον βασιλιά ο “*Djedi*” ενώνει το αποκομμένο κεφάλι μιας χήνας, ενός πουλιού και ενός βοδιού.⁴⁵

Όλες αυτές οι ιστορίες κύριο σκοπό είχαν να προκαλέσουν τον θαυμασμό των ανθρώπων και μας δείχνουν ότι στην αρχαία Αίγυπτο δεν μπορούσαν όλοι να είναι μάγοι και λίγοι είχαν τη γνώση και τη δύναμη όπως ο “*Djedi*” ή ο “*Djadja-em-ankh*”. Σε μια κοινωνία όπου η γραφή και η ανάγνωση περιορίζονταν σε γραφείς, ιερείς, βασιλείς και αξιωματούχους, οι απλοί άνθρωποι

⁴⁴ Sjef Willockx, Magic and Religion in Ancient Egypt, Part I: The Roots, 2005, Σελ. 23

⁴⁵ Ο.π.

θα έβλεπαν αυτή τους την ικανότητα ως μαγική. Καθώς αυτοί χειρίζονταν το γραπτό και προφορικό λόγο, πράγμα που συμβόλιζε δύναμη. Αυτή η Αιγυπτιακή αντίληψη για τη δύναμη που κρύβει ο λόγος θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και για το καλό και για το κακό. Επιπλέον πάμπολλες είναι οι ιστορίες γραμμένες στα αρχαία Αιγυπτιακά που έχουν ως πρωταγωνιστές άντρες ή γυναίκες που εκτελούν μαγικές τελετουργίες.⁴⁶

Παρ' όλα αυτά τα στοιχεία, μερικοί Αιγυπτιολόγοι αμφιβάλλουν για το εάν πράγματι υπήρχαν άνθρωποι γνωστοί ως μάγοι στην αρχαία Αίγυπτο. Μερικοί μάγοι που αναφέρονται σε τέτοιου είδους ιστορίες ήταν ξακουστοί για την γνώση που κατείχαν και οι οποίοι ίσως να μην είχαν καμία σχέση με τη μαγεία. Για παράδειγμα, δύο εγνωσμένοι σοφοί της 3^{ης} χιλιετίας π.Χ., ο “*Imhotep*” και ο “*Hardjedef*” εμφανίστηκαν ως χαρακτήρες σε μαγικά κείμενα πολύ μετά το θάνατο τους. Ο “*Imhotep*” ήταν αξιωματούχος και αρχιτέκτονας που υπηρέτησε τον βασιλιά “*Djoser*” τον 27^ο αιώνα π.Χ. Φαίνεται να ήταν υπεύθυνος για την επίβλεψη και τη κατασκευή της διάσημης βαθμιδωτής πυραμίδας στη “*Saqqara*”. Σύμφωνα με την παράδοση υπήρξε και συγγραφέας βιβλίων ιατρικής ενώ οι Έλληνες τον ταύτησαν με τον Ασκληπιό. Σε μια αναφορά του 2^{ου} αιώνα π.Χ. ο “*Imhotep*” παρουσιάζεται ως ιερέας – μάγος ο οποίος έχει την ικανότητα να διαβάζει αρχαία κείμενα μαγικού περιεχομένου που βρίσκονται στο ναό του “*Thoth*” στην Ερμούπολη.⁴⁷

Το πιο αξιοσημείωτο παράδειγμα ιερέα που αργότερα θεωρήθηκε μάγος είναι αυτό του πρίγκιπα “*Khaemwaset*”. Αυτός ήταν 4^{ος} γιος του Ραμσή ΙΙ και εντάχθηκε στο ναό του θεού “*Ptah*” στη Μέμφιδα ως ιερέας (*Sem*) και τελικά έγινε “*Υψηλός Ιερέας*”. Σε ιστορίες του 2^{ου} αιώνα π.Χ. έχοντας λάβει το όνομα “*Setne*” παρουσιάζεται να διαθέτει μια αξιοσημείωτη βιβλιοθήκη και μια σειρά από ισχυρά μαγικά φυλαχτά. Μια ιστορία μάλιστα περιγράφει τη προσπάθεια του να κλέψει ένα βιβλίο με ξόρκια το οποίο έχει γραφτεί από τον ίδιο τον “*Thoth*”.⁴⁸

Όλοι αυτοί οι ιστορικοί κύκλοι αν και φαίνεται να είναι καθαρά επινοήσεις ή φανταστικές ιστορίες δεν παύουν να αποτελούν σημαντικές πηγές πληροφοριών για το ποιοί ασκούσαν μαγικές πρακτικές στην αρχαία Αίγυπτο. Ήταν από τη μια πλευρά μάγοι αλλά και από

---

⁴⁶ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 47

⁴⁷ Ο.π.

⁴⁸ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 50

την άλλη είχαν και άλλες λειτουργίες με πιο χαρακτηριστική αυτή του ιερέα. Πάντως, άνθρωποι που ασχολούνταν αποκλειστικά με μαγικές πρακτικές δεν φαίνεται να υπήρξαν κατά τη διάρκεια της Αιγυπτιακής ιστορίας. Κρίνοντας από φυλαχτά που έχουν βρεθεί σε ταφικά μνημεία της 4^{ης} χιλιετίας π.Χ., η μαγεία ήταν μέρος της Αιγυπτιακής κουλτούρας. Λίγα είναι γνωστά για τους ανθρώπους που ασκούσαν μαγικές πρακτικές την περίοδο αυτή. Μετά την ενοποίηση της Αιγύπτου γύρω στο 3.100 π.Χ., μαγικές ιδιότητες αποδίδονταν στους βασιλείς, οι οποίοι στα Κείμενα των Πυραμίδων αναφέρονται ως “*Hekau*”.⁴⁹ Ο όρος “*Hekau*” αποδίδεται γενικά σε όσους ασχολούνταν με τη μαγεία και ακόμα σε γιατρούς καθώς ως “*Heka*” θεωρούνταν ότι αναφερόταν στην ιατρική και στη σφαίρα του Θεϊκού γενικά.⁵⁰ Καθώς ο γραπτός λόγος εδραιωνόταν, παγιώθηκαν εδραιόμενες τελετουργίες σε ιερά βιβλία, οι οποίες είχαν κατά κύριο λόγο αποτροπαϊκό χαρακτήρα και οι άνθρωποι που ήταν υπεύθυνοι για τα βιβλία αυτά είχαν τον τίτλο του (hry-hb), ο οποίος γενικά μεταφράζεται ως “*Λέκτορα ιερέα*”.⁵¹ Οι λέκτορες ιερείς σχετιζόνταν με τους “*Οίκους της Ζωής*”, που βρίσκονταν κοντά ή μέσα σε ιερούς χώρους, των οποίων κύρια λειτουργία εκτός από τη μελέτη της ιατρικής και της αστρονομίας ήταν η μετάδοση και η παραγωγή προστατευτικών και άλλων αποτροπαϊκών τελετουργιών. Σε όλη την Αίγυπτο αυτοί οι άνθρωποι σχετιζόνταν με την τέλεση μαγικών πρακτικών. Την ίδια ιδιότητα είχαν και οι άνθρωποι οι οποίοι έφεραν τον τίτλο του “*Γραφέα του Οίκου της Ζωής*”. Η εξειδικευμένη γνώση που κατείχαν, τους εξασφάλιζε μια θέση ως βασιλικούς συμβούλους και μερικές φορές αποστέλονταν σε διπλωματικές αποστολές. Ένας από τους μάγους στον πάπυρο του “*Westcar*” περιγράφεται έχοντας τη διπλή ιδιότητα και ως “*Λέκτορα ιερέα*” και ως “*Γραφέα*” του “*Οίκου της Ζωής*”. Επίσης σε μια ιστορία από τον “*Κύκλο του Setne*” ο βασιλιάς απευθύνεται σε έναν γραφέα του “*Οίκου της Ζωής*” όταν βρίσκεται αντιμέτωπος με την ισχυρή μαγεία ενός μάγου από την Νουβία.⁵²

Η πρώτη αναφορά του θεού “*Heka*” χρονολογείται γύρω στη 3^η με 2^η χιλιετία π.Χ. Ο “*Heka*” λατρευόταν ως αρχέγονη θεότητα στην Ηλιούπολη, την Μέμφιδα και την Έσνα αλλά δεν ήταν η κύρια θεότητα σε εκείνες τις περιοχές. Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, οι περισσότεροι ιερείς του “*Heka*” όπως αναφέραμε και πριν, ήταν και γιατροί και ειδικοί σε μαγικές τελετουργίες. Άλλη κατηγορία ανθρώπων που σχετιζόνταν με την μαγεία ήταν οι ιερείς

⁴⁹ Ο.π.

⁵⁰ Paula Alexandra da Silva Veiga, *Health and Medicine in Ancient Egypt: Magic and Science*, Munich, 2009, Σελ. 31

⁵¹ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 51

⁵² Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 52

της θεάς “*Sekhmet*”. Αυτοί οι ιερείς συχνά φαίνεται να εξειδικεύονταν στην ιατρική. Η ίδια η “*Sekhmet*” θεωρούταν ως αυτή που προκαλεί την πανούκλα και την ασθένεια και έπρεπε να εξευμενιστεί από το ιερατείο της ώστε να αποτραπεί η εκδήλωση τέτοιων αρνητικών φαινομένων. Για να επιτευχθεί αυτού του είδους η αποτροπή, χρησιμοποιούνταν μαγικές τελετουργίες σε ευρεία κλίμακα. Τα πολυάριθμα αγάλματα της “*Sekhmet*” που χρονολογούνται κατά την βασιλεία του “*Amenhotep III*” (1390 – 1352 π.Χ.) φαίνεται να είναι κατάλοιπα τέτοιου είδους τελετών.⁵³

Σε πηγές συναντάται επίσης ο όρος “*sunu*”, ο οποίος μεταφράζεται ως γιατρός και συμπεριλαμβάνει ανθρώπους, οι οποίοι χρησιμοποιούσαν και ιατρικές και μαγικές πρακτικές. Αξίζει να αναφερθεί ότι αυτές οι δύο κατηγορίες στην αρχαία Αίγυπτο δεν θεωρούνταν αντίθετες. Στη κατηγορία ατόμων που ασκούσαν μαγικές τελετές αναφέρονται και οι γητευτές σκορπιών και φιδιών καθώς υπάρχουν πολλά ξόρκια, τα οποία σχετίζονται με τη θεραπεία ή την αποτροπή δειγμάτων από αυτά τα δηλητηριώδη ερπετά. Τίτλοι όπως “*Μάγος, Γητευτής σκορπιών, Ιερέας Sekhmet και Κατασκευαστής φυλαχτών*”, φαίνεται να χρησιμοποιούνταν χωρίς διάκριση καθώς ένας άνθρωπος μπορεί να ασκούσε όλες τις λειτουργίες που αυτοί οι τίτλοι αντιπροσώπευαν. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε ένα μαγικό κείμενο της 1^{ης} χιλιετίας π.Χ., γίνεται λόγος για μια γυναίκα, η οποία μπορεί να διαγνώσει τα αίτια της αρρώστιας ενός παιδιού. Αυτή η κατηγορία των σοφών γυναικών μπορούσε να νιώσει το πνεύμα ή τη θεότητα που ήταν υπεύθυνη για μια δυστυχία και να πράξει ανάλογα ώστε να το αποτρέψει ή να το θεραπεύσει.⁵⁴ Είναι λοιπόν ξεκάθαρο ότι υπήρχαν πολλές κατηγορίες ανθρώπων που χρησιμοποιούσαν τη μαγεία και ότι οι μάγοι ποτέ δεν αποτέλεσαν μια ξεχωριστή τάξη έως την ύστερη Φαραωνική περίοδο.

---

⁵³ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 53-54

⁵⁴ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 55-56

5. Τελετουργίες και μαγικές πρακτικές – Αποτροπαϊκός χαρακτήρας της Αιγυπτιακής μαγείας και η πρακτική της σημασία

Για την κατανόηση της ουσίας της Αιγυπτιακής μαγείας είναι απαραίτητο να γίνει αντιληπτό ότι η βάση της βρίσκεται στις διάφορες τελετουργίες και πρακτικές και όχι στο ίδιο το ξόρκι. Το ότι η τελετουργία είχε θεμελιώδη σημασία για την επιτυχία της μαγείας είναι προφανής όχι μόνο από την παρουσία ξεκάθαρων οδηγιών σε ρουμπρίκες και απεικονίσεις σε φιλόλογικά, θρησκευτικά, ιατρικά και ακόμα ιστορικά κείμενα αλλά και από την ίδια την χρήση φράσεων που οι Αιγύπτιοι χρησιμοποιούσαν για να περιγράψουν τη μαγεία. Αυτές οι φράσεις είναι ενδεικτικές για το ότι η μαγεία ήταν κάτι το οποίο έπρεπε να γίνει στη πράξη και όχι κάτι το οποίο απλά έπρεπε να ειπωθεί ή να το κατέχει κάποιος.⁵⁵

Ας ξεκινήσουμε λοιπόν να διερευνήσουμε τον αποτροπαϊκό χαρακτήρα της Αιγυπτιακής μαγείας διερευνώντας τις πρακτικές πλευρές της καθώς και τους σκοπούς που αυτή επιδίωκε να πετύχει σε κάθε διάσταση της ζωής του αρχαίου Αιγυπτίου. Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι οι ταφικές μαγικές πρακτικές, καθώς τα στοιχεία από τα μαγικά κείμενα που χρησιμοποιούνταν στη ζωή είναι ενδεικτικά για το φόβο που προκαλούσε στον απλό άνθρωπο το “*Duat*” (ο κόσμος των νεκρών) και ίσως να αντιπροσωπεύουν τον κόσμο όπως τον αντίκρυζε ο μέσος Αιγύπτιος. Κάθε νεκρός ήταν καθορισμένο από τη μοίρα να εισέλθει σε αυτόν τον σκοτεινό κόσμο και ένας από τους κύριους σκοπούς της ταφικής μαγείας ήταν να βοηθήσει τον νεκρό να αντιμετωπίσει τους δαίμονες που αυτός ή αυτή θα συναντούσε εκεί. Η πιο επίφοβη από τους δαίμονες του Κάτω Κόσμου ήταν ένα τέρας που το σώμα του απαρτιζόταν από τα μέλη ιπποποτάμου, κροκόδειλου και λιονταριού και ονομαζόταν “*Ammi*”. Ρόλος της ήταν να καταβροχθίζει την καρδιά του αποθανόντος στη περίπτωση που ζύγιζε περισσότερο έναντι ενός φτερού της θεότητας “*Maat*” που συμβόλιζε την αλήθεια και την δικαιοσύνη καθώς και τη κοσμική ισορροπία. Ο μαγικός πάπυρος “*Brooklyn*” (4^{ος} έως 3^{ος} αιώνας π.Χ.), δίνει οδηγίες στον μάγο για το πως να προστατέψει τους ζωντανούς από το να καταπωθεί η ψυχή τους στον Κάτω Κόσμο από την “*Ammi*”.⁵⁶

---

⁵⁵ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 66-68

⁵⁶ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 34-35

Φυλαχτά και μαγικά κείμενα της 1^{ης} χιλιετίας π.Χ. δίνουν μια μεγάλη λίστα υπερφυσικών οντοτήτων από τα οποία χρειάζονταν προστασία οι ζώντες και ανάμεσα στους δαίμονες και τα πνεύματα ως εχθροί των ανθρώπων συμπεριλαμβάνονται και οντότητες που περιγράφονται ως “*Bau*” (ψυχές), των θεοτήτων. Ο τελευταίος όρος σε ορισμένες περιπτώσεις ήταν ταυτόσημος με την δυσαρέσκεια του θεού, η οποία μπορούσε να εκφραστεί ως μια ασθένεια ή κρίση πανικού. Για να αντιμετωπιστεί και να αποτρέψει τέτοιου είδους δυστυχίες ένας μάγος συχνά επικαλούνταν διάφορες σύνθετες μορφές θεοτήτων. Αυτές απεικονίζονται ως φανταστικά όντα με πολυάριθμα διαφορετικά κεφάλια τα οποία συνοδεύονται από διάφορα σύμβολα ισχύος και μαγείας. Υπήρχαν επιπλέον και άλλα θεϊκά όντα που επικαλούνταν σε διάφορες αποτροπαϊκές μαγικές τελετές. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας θεότητας κατά την Ελληνιστική – Ρωμαϊκή περίοδο της Αιγύπτου, ονομαζόταν “*Tutu*” και συνδίαζε τα χαρακτηριστικά σφίγγας και γρύπα. Το επίθετο που συνόδευε τον “*Tutu*” ήταν “*Αυτός που κρατάει τους εχθρούς σε απόσταση*” και η τρομακτική του δύναμη μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να προστατεύσει τους ανθρώπους από δαίμονες ή άλλες μοχθηρές θεότητες. Άλλη προστατευτική θεότητα, του οποίου η λατρεία αναπτύχθηκε στα τέλη της 2^{ης} χιλιετίας π.Χ., ήταν ο “*Shed*”, ο οποίος απεικονίζεται ως παιδί ή νεαρός άντρας να προστατεύει και να θεραπεύει μέσω μαγικών πρακτικών.⁵⁷

Ένα από τα πιο ισχυρά όπλα που μπορούσε να λειτουργήσει υπέρ του μάγου ήταν η τρομερή φύση των “*Βελών του Sekhmet*”. Ένα ξόρκι τα αναφέρει σε μια μαγική πρακτική για την αποτροπή του “*Κακού Ματιού*”. Άλλη θεότητα που μπορούσε να λειτουργήσει υπέρ και κατά των ανθρώπων ήταν ο “*Anubis*”, ο τσακαλόμορφος θεός. Ο οποίος ως προστάτης των νεκροταφείων και ως θεός της ταρίχευσης είναι ένα εξαιρετικό παράδειγμα για το πως οι Αιγύπτιοι προσπαθούσαν να μετατρέψουν μια αρνητική δύναμη σε θετική. Ο “*Anubis*” ήταν ο φύλακας επίσης όλων των μαγικών μυστικών. Σε πολλά μαγικά κείμενα αναφέρεται ως “*Άρχοντας του Bau*” και σε μαγικούς παπύρους που χρονολογούνται την Ρωμαϊκή εποχή είναι εκείνος ο οποίος είναι υπεύθυνος για διάφορες κατάρες.⁵⁸

Όστρακα από την “*Deir el-Medina*” υποδεικνύουν ότι μερικοί άνθρωποι εκτός από το να επικαλούνται θεότητες ή μάγους για προστασία από διάφορα φαινόμενα προσπαθούσαν οι ίδιοι να υπερασπίσουν τους εαυτούς τους με μαγεία. Για παράδειγμα, ένας χωρικός έγραψε σε έναν

⁵⁷ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 36

⁵⁸ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 38-39

τεχνίτη να του φτιάξει μια εικόνα της θεάς “*Taweret*” για να τον προστατεύσει από τον “*Seth*”.⁵⁹ Από όλες τις δυνάμεις, οι οποίες μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν κατά δαιμόνων και των ψυχών διαφόρων θεοτήτων, η “*Taweret*” και ο “*Bes*” φαίνεται να ήταν οι πιο δημοφιλείς αφού και οι δύο σχετίζονται με την προστασία του ανθρώπινου είδους κατά τη διάρκεια του τοκετού και από την 1^η χιλιετία π.Χ., ο τελευταίος ενσάρκωνε τη δύναμη της ζωής και ενσωμάτωνε πολλές προστατευτικές ιδιότητες άλλων θεοτήτων.

Στο σημείο αυτό σκόπιμο είναι να αναφερθεί η σχέση της μαγείας με τα ταφικά έθιμα και γενικότερα τις αντιλήψεις των αρχαίων Αιγυπτίων για τη μεταθανάτια ζωή αφού πολλές από τις πρακτικές και μαγικές τελετουργίες σκοπό είχαν την καθοδήγηση αλλά και την προστασία της ψυχής στον άλλο κόσμο. Τα Ταφικά Κείμενα σκοπό είχαν να βοηθήσουν τον νεκρό κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του στη μεταθανάτια ζωή παρέχοντας του πολύτιμες πληροφορίες και ξόρκια για να απομακρύνει τον κάθε κίνδυνο. Αυτός ο “οδικός” χάρτης στόχευε να προτρέψει τον νεκρό από το να χαθεί και το κείμενο ήταν σχεδιασμένο επίσης για να βελτιώσει τη ζωή του νεκρού προσφέροντας ξόρκια, τα οποία του επέτρεπαν να απολαύσει όλες τις διαθέσιμες επιλογές.⁶⁰ Κατά την κοσμοθεωρία των Αιγυπτίων αρκετά συστατικά του ατόμου όπως το όνομα του, η σκιά του και η προσωπική του μαγεία θα μπορούσαν να επιβιώσουν στη μεταθανάτια ζωή. Από τις ταφικές τελετουργίες μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι εκείνο που απασχολούσε ιδιαίτερα τους Αιγυπτίους ήταν ο φόβος της μετάβασης. Ένα θέμα που απασχολούσε ιδιαίτερα ήταν η φοβία που υπήρχε σχετικά με την διαδικασία της αποσύνθεσης και έπρεπε να προστατευτούν τα μέρη εκείνα, τα οποία θα την απέτρεπαν. Ένα καθαρό παράδειγμα προέρχεται από τον τύμβο του “*Amenemhet*”, της 18^{ης} Δυναστείας στη Θήβα. Σειρές από ανθρώπους που φέρουν προσφορές, πλησιάζουν τον ιδιοκτήτη του τάφου και τη σύζυγο του φέροντας όλες τις απαραίτητες προσφορές για τη τελετουργία. Σε μια σειρά διαβάζουμε:

*Για το “ka” του, για τη στήλη του, το “ba” του, για το “akh” του, για το πτώμα του, για τη σκιά του, για όλες τις εκφάνσεις του.*⁶¹

Αυτή η σειρά μας δίνει μια ιδέα για εκείνα τα στοιχεία των οποίων η ακεραιότητα έπρεπε να διαφυλαχθεί. Είναι οι τρεις εκείνες μορφές, οι οποίες μεταφράζονται ως ψυχή, οι οποίες

⁵⁹ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 44

⁶⁰ Sjef Willockx, *Magic and Religion in Ancient Egypt, Part I: The Roots*, 2005, Σελ. 26-27

⁶¹ Christopher J. Eyre, *Belief and the Dead in Pharaonic Egypt*, in *Rethinking Ghosts in World Religions*, edited by Mu-chou Poo, Leiden-Boston, 2009, Σελ. 39

έπρεπε να διαφυλαχθούν μαζί με το σώμα του αποθανόντος, το οποίο έπρεπε να διατηρηθεί ανέπαφο στο ταφικό μνημείο, τη σκιά του, η οποία ήταν αναπόσπαστη με τη φυσική παρουσία και έπειτα οποιεσδήποτε άλλες μεταφυσικές ή πνευματικές μορφές θα μπορούσε αυτός να λάβει.

Εκείνο που απασχολούσε τους ζωντανούς και προκαλούσε ιδιαίτερο φόβο είναι η εμφάνιση του νεκρού με τη μορφή του “*Akh*”. Αυτή είναι η υπερφυσική μορφή με την οποία οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν και μεταφράζεται χαρακτηριστικά ως πνεύμα ή αερίκο⁶² και για αυτό το λόγο υπήρχαν μαγικά ξόρκια, τα οποία προστάτευαν από αυτές τις εκφάνσεις. Επιπλέον στα κείμενα βρίσκουμε και αναφορές στους “*Mut*” που είναι τα πνεύματα αυτών που δεν έχουν εισέλθει με τον ενδεδειγμένο τρόπο στη σφαίρα των νεκρών. Αυτό ίσως να συνέβει επειδή συνάντησαν βίαιο θάνατο ή επειδή απεβίωσαν σε μικρή ηλικία ή απλά απέτυχαν να εκπληρώσουν τις επίγειες επιθυμίες τους.⁶³ Ξόρκια για τη προστασία σπιτιών, υπνοδοματίων αλλά και των ίδιων των ανθρώπων την ώρα του ύπνου είναι ενδεικτικά για την απειλή που αισθανόταν ο καθημερινός Αιγύπτιος από αυτού του είδους τα πνεύματα. Οι νεκροί επίσης συχνά αναφέρονται ως αίτιοι μιας πιθανής ασθένειας ή ως απειλή για την θεραπεία τους και πολλά ξόρκια είχαν ως στόχο την απομάκρυνση αυτών των απειλών, οι οποίες προκαλούνταν από αυτούς. Μερικά ταφικά κείμενα έχουν τον τίτλο “*Δημιουργώντας το akh*” και αυτό γιατί ήταν συμφέρον για τους ζώντες να αποτρέψουν τους νεκρούς από το να μένουν στον επίγειο κόσμο και να τους βοηθήσουν ώστε να γίνουν “*akh*”. Όταν αυτοί είχαν φτάσει σε αυτή την επιθυμητή κατάσταση θα μπορούσαν να ευεργετίσουν τους απογόνους τους και για αυτό πολλές από τις μαγικές πρακτικές που στόχευαν στους νεκρούς, μπορούν να θεωρηθούν ως μαγεία κατά αυτών. Ο στόχος της ήταν να προωθήσει και να ελέγξει τη μετάβαση από τη ζωή μέσω του θανάτου, στην αναγέννηση, και αυτή η μετάβαση έκρυβε πιθανούς κινδύνους για όλα τα εμπλεκόμενα μέρη.⁶⁴

Τη σημασία που είχε η μαγεία κατά τη τέλεση των ταφικών πρακτικών, φαίνεται από το γεγονός ότι την πιο εξέχουσα θέση σε αυτές τις τελετές είχε ο λέκτορας ιερέας, ο οποίος διάβαζε μεγαλόφωνα αποσπάσματα από μαγικούς παπύρους. Μια ταφική πρακτική, η οποία φαίνεται να προερχόταν από τελετές που πραγματοποιούνταν σε ναούς είναι η τελετή του “*Ανοίγματος του*

---

⁶² Christopher J. Eyre, *Belief and the Dead in Pharaonic Egypt*, in *Rethinking Ghosts in World Religions*, edited by Mu-chou Poo, Leiden-Boston, 2009, Σελ. 41

⁶³ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 148

⁶⁴ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 150

Στόματος”. Αρχικά γινόταν σε αγάλματα θεοτήτων για να τα ζωντανέψει ως κατάλληλα σώματα για έναν θεό και αργότερα η πρακτική αυτή επεκτάθηκε στις βασιλικές μούμιες και έπειτα γενικότερα στους νεκρούς. Σκοπός της τελετής αυτής ήταν να αποκαταστήσει στον νεκρό τις εν ζωή ιδιότητες του ώστε η ψυχή του να μπορεί να δει, να ακούσει, να μυρίσει, να αναπνεύσει και να φάει.⁶⁵ Εκτός από τα κείμενα που ήταν προορισμένα για να τα απαγγείλει ο λέκτορας ιερέας, υπάρχουν και εκείνα τα ξόρκια, τα οποία έπρεπε να τα πει ο ίδιος ο νεκρός και έχουν πολλά κοινά στοιχεία με τις καθημερινές μαγικές πρακτικές. Ο Κάτω Κόσμος, όπου το “*ba*” έπρεπε να ταξιδέψει ήταν ένα τρομακτικό μέρος αφού πολλά πράγματα είχαν αντίθετη φορά από τον κόσμο των ζωντανών και μπορούσε να απειληθεί (*ba*) από διάφορους δαίμονες. Πολλυάριθμα ξόρκια στα Ταφικά Κείμενα έχουν σκοπό την αποτροπή τέτοιων ανεπιθύμητων καταστάσεων και ήταν αναγκαίο για τον νεκρό να μπορεί να χρησιμοποιεί το “*Heka*” για να μην στερηθεί από τις μαγικές του δυνάμεις σε αυτόν τον αφιλόξενο και σκοτεινό κόσμο. Για παράδειγμα, υπάρχουν ξόρκια από το Βιβλίο των Νεκρών, τα οποία είναι σχεδιασμένα για να αποτρέπουν την αρπαγή του “*ba*” από διάφορους δαίμονες.⁶⁶

Εκτός από τη προφορική διάσταση της Αιγυπτιακής μαγείας, η οποία επιτυγχανόταν με την απλή απαγγελία διαφόρων κειμένων μαγικού χαρακτήρα, η αποτροπή διαφόρων ανεπιθύμητων καταστάσεων μπορούσε να επιτευχθεί μέσω πρακτικών όπως ήταν το φτύσιμο, το γλύψιμο ή και η κατάποση. Από τις πρακτικές αυτές, η πιο γνωστή είναι αυτή του μαγικού φτυσίματος. Εξέχουσα θέση που αποδιδόταν σε αυτήν την τεχνική από τους Αιγυπτίους, τόσο στο χώρο του μύθου και της τελετουργίας, φαίνεται από το πλούσιο λεξιλόγιο και τις εκφράσεις που αναφέρονται στη τεχνική αυτή και είναι πάνω από 20. Μερικές από αυτές είναι (*bst*, *bsy*, *psh/phs*, *hnh*, *hr*, *sp*, *sty*, *tf*, *tfn*).⁶⁷ Συνδεδεμένη με τον μύθο της Δημιουργίας όπως αποδίδεται από το ιερατείο της Ηλιούπολης, κατά το οποίο τα πτύελα του Θεού Ήλιου σχηματίζουν το πρωταρχικό ζευγάρι του “*Shu*” (αέρας) και της “*Tefnut*” (υγρασία), η πράξη αυτή συναντάται επανειλημμένα σε μυθολογικά και τελετουργικά κείμενα για να εκφράσει τις ζωογόνες δυνάμεις. Οι θεοί, οι βασιλιάδες, οι δαίμονες, τα ζώα, τα φυτά, τα υλικά και ακόμα η ίδια η Γη μπορεί να θεωρηθεί ως προϊόν αυτής της διαδικασίας. Σε σχέση με τις μαγικές τεχνικές που χρησιμοποιούσαν ως μέσο τους το σιέλο, η τεχνική του γλυψίματος συναντάται πιο σπάνια.

⁶⁵ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 152

⁶⁶ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 154

⁶⁷ Christopher J. Eyre, *Belief and the Dead in Pharaonic Egypt*, in *Rethinking Ghosts in World Religions*, edited by Mu-chou Poo, Leiden-Boston, 2009, Σελ. 74

Στην Αιγυπτιακή μαγική μεθοδολογία, στον όρο (*nsb*), ο οποίος σχετίζεται με αυτή τη τεχνική, αποδίδεται εξέχουσα σημασία αφού εμφανίζεται πάρα πολύ κοινά ως μία τεχνική έκφρασης στη χειραγώγηση του ξορκιού. Ως πρακτική, ίσως να ενσωματώνει μια ποικιλία εννοιών που κυμαίνεται από θεραπευτική έως αφοριστική.⁶⁸ Και σε αυτή τη περίπτωση, οι πηγές που σχετίζονται με τις ταφικές πρακτικές παρέχουν σημαντικές πληροφορίες για αυτή τη μαγική τεχνική, η οποία εξυπηρετεί διάφορους σκοπούς όπως γίνεται φανερό στα Κείμενα των Πυραμίδων. Στα ξόρκια 166 και 181 των Πυραμιδικών Κειμένων και στο ξόρκι 936 των Ταφικών Κειμένων, προσφέρονται στον νεκρό βασιλιά δύο δοχεία με κόκκινους χουρμάδες, τα οποία κατηγοριοποιούνται ως “*Το μάτι του Ωρου, τα οποία αυτοί έχουν γλύψει*”. Έχει προταθεί ότι η λέξη “*Αυτοί*”, αναφέρεται στους ακόλουθους του “*Seth*” ενώ η λέξη “*Γλύψιμο*”, ίσως να αναφέρεται σε έναν τραυματισμό του ματιού του Ωρου, το οποίο είχε διαπραχθεί από τον “*Seth*” και τους ακόλουθους του. Γίνεται φανερό σε αυτή τη περίπτωση ότι ο όρος αυτός έχει κάποια αρνητική σημασία ενώ σε άλλες περιπτώσεις η αποκατάσταση του ματιού αποδίδεται στη θεραπευτική ιδιότητα του θεϊκού σιέλου μέσω της τεχνικής του γλυψίματος και με αυτό τον τρόπο θεωρείται ως μία ιατρο – μαγική τεχνική.⁶⁹ Τέλος, μια ακόμα μαγική τεχνική είναι αυτή της κατάποσης, η οποία προέρχεται από την καθημερινή δραστηριότητα της λήψης τροφής. Η τεχνική αυτή έχει σχέση με την πίστη των αρχαίων Αιγυπτίων ότι η απορρόφηση ενός αντικειμένου από το σώμα μέσω της κατάποσης δίνει σε αυτό τα οφέλη και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτού του αντικειμένου. Η σχέση μεταξύ της λήψης τροφής και της τελετουργικής κατάποσης γίνεται κατανοητή μέσω των τελετών προσφοράς στα Κείμενα των Πυραμίδων, όπου διάφορες τροφές συχνά ταυτίζονται με το κλεμμένο Μάτι του Ωρου. Με την υπονοούμενη κατάποση των άρτων, χουρμάδων, κρασιού και άλλων τροφίμων που προσφέρονται, το Μάτι εσωτερικοποιείται και με αυτό τον τρόπο αποκαθίσταται στο σώμα αυτού που τα λαμβάνει.⁷⁰

---

⁶⁸ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 92

⁶⁹ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 93

⁷⁰ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 103

5.1. Όργανα και Υλικά

Αιγυπτιακά ξόρκια, μαγικά κείμενα και αρχαιολογικά δεδομένα συνιστούν πολύτιμες πηγές για τη μελέτη διάφορων υλικών καθώς και μέσων που χρησιμοποιούνταν στην αρχαία Αίγυπτο που είχαν αποτροπαϊκή ή προστατευτική λειτουργία. Στην περίπτωση των ξορκιών αυτά ήταν χαραγμένα στους τοίχους ταφικών μνημείων και σαρκοφάγων καθώς και σε διάφορα αγγεία και φυλαχτά. Συναντώνται επιπλέον σε κομμάτια από παπύρους, θραύσματα πετρών και σε μεγάλους κυλίνδρους περγαμηνής ή παπύρου.

Ένα από τα πιο δημοφιλή όργανα αποτροπαϊκής μαγείας του οποίου η λειτουργία γενικεύτηκε κυρίως κατά τη διάρκεια του Μέσου Βασιλείου ήταν τα ονομαζόμενα “Μαγικά – Αποτροπαϊκά Ραβδιά”. Στην πλειοψηφία τους ήταν κατασκευασμένα από χαυλιόδοντες ιπποποτάμου αλλά μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν και άλλα υλικά. Το σχήμα τους ήταν κυρτό και θα μπορούσαμε να τα παρομοιάσουμε με τα “Boomerang”, τα οποία χρησιμοποιούσαν οι αυτόχθονες Αβορίγινες της Αυστραλίας. Παλαιότερα ήταν γνωστά και ως “Μαγικά Μαχαίρια”.⁷¹ Σκοπό είχαν να αποτρέψουν τα κακά πνεύματα και για αυτό το λόγο από το 2.100 π.Χ. περίπου, ήταν διακοσμημένα και στις δύο πλευρές με μια ποικιλία πλασμάτων και μπορούσαν παράλληλα να υπάρξουν και σύντομες επιγραφές. Αυτά τα πλάσματα συμπεριλαμβάνουν λιοντάρια, πάνθηρες, μπαμπούνους, φίδια, σκαραβαίους, βατράχους και κροκόδειλους. Υπήρχαν επίσης και φανταστικά πλάσματα όπως ο γρύπας, μια διπλή σφίγγα, η σύνθετη μορφή της “Taweret” και το λιοντάρι δαίμονας “Bes”. Την περίοδο που αυτά τα ραβδιά κατασκευάστηκαν, οι δαίμονες αυτού του τύπου έφεραν το γενικό όνομα “Aha” που μεταφράζεται ως πολεμιστής.⁷² Οι θεότητες και οι δαίμονες, οι οποίοι κατείχαν συνήθως αρνητικά χαρακτηριστικά και απεικονίζονται σε αυτά τα αντικείμενα, έχουν μια διπλή φύση και για αυτό το λόγο η μαγική προστασία που παρέχεται βασίζεται στην αρχή της καταπολέμησης του κακού με το ίδιο το κακό. Αν και δεν υπάρχει μια καθορισμένη αναπαράσταση διαφόρων πλασμάτων κανένα τέτοιο μαγικό ραβδί δεν είναι όμοιο με κάποιο άλλο. Ωστόσο ένα κοινό χαρακτηριστικό θα μπορούσε να θεωρηθεί η πλαισίωση των διαφόρων μορφών, οι οποίες παρουσιάζονται πάνω στα ραβδιά. Για να λειτουργήσει ένα μαγικό ραβδί έπρεπε πρώτα αυτό να έρθει στη ζωή με την εκτέλεση του επονομαζόμενου τελετουργικού του “Ανοίγματος του Στόματος”, το οποίο αρχικά ήταν

⁷¹ Fred Vink, The Principles of Apotropaic Magic on Middle Kingdom Wands, in: AEM 99 (2016-17), Σελ. 12

⁷² Geraldine Pinch, Magic in Ancient Egypt, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 40

προορισμένο μόνο για μούμιες και αγάλματα αλλά αργότερα έβρισκε εφαρμογή σε όλων των ειδών τα μαγικά όργανα. Με αυτό τον τρόπο ο μάγος μπορούσε να ασκήσει απόλυτη δύναμη μέσω των απεικονιζόμενων θεών και δαιμόνων. Σύμφωνα με τους αρχαίους Αιγυπτίους αυτές οι φιγούρες δεν απεικόνιζαν την πραγματικότητα αλλά ήταν η ίδια η πραγματικότητα. Συγκεκριμένα η μαγεία αυτών των εικόνων βασιζόταν στην αρχή της μυθικής αναλογίας για την οποία έχει γίνει λόγος σε παραπάνω κεφάλαιο. Ο ζωοδότης θεός καθιέρωνε κοσμική τάξη και έδινε ζωή σε αυτήν με τη θεϊκή ενέργεια των θεών· ο άνθρωπος στον πραγματικό κόσμο δημιουργεί μία αντίστοιχη μικροκοσμική τάξη σε ένα μαγικό εργαλείο.⁷³ Στην ουσία απεικόνιζαν έναν μικρόκοσμο, ο οποίος μπορούσε να ενεργοποιηθεί με μαγικό τρόπο ώστε οι φιγούρες που απεικονίζονταν πάνω στο ραβδί, να ζωντανέψουν και να προσφέρουν την προστασία τους όπως φαίνεται από το παρακάτω απόσπασμα ενός τέτοιου μαγικού ραβδιού:

“Έχουμε έρθει για να προσφέρουμε την προστασία μας γύρω από το υγιές παιδί Minhotep, ζωντανό, ασφαλές και υγιές, γεννημένο από την ευγενή γυναίκα Satsobek, η οποία είναι ζωντανή, ασφαλής και υγιής.”⁷⁴

Τα μαγικά ραβδιά έχοντας εκτελέσει την αποστολή τους, να προσφέρουν δηλαδή προστασία κατά των κινδύνων και των ασθενειών στη διάρκεια της ζωής ενός ατόμου, τοποθετούνταν μαζί του και μετά το θάνατο του για την εξασφάλιση προστασίας και κατά τη διάρκεια της μεταθανάτιας ζωής.

Εκτός από τη χρήση μαγικών ραβδιών σε διάφορες πρακτικές, ένα βασικό εργαλείο στα χέρια των ανθρώπων για την αποτροπή του κακού ήταν και τα φυλαχτά, τα οποία συνοδεύονταν συνήθως από ένα ξόρκι. Ανασκαφές σε ταφικά μνημεία που ανήκουν στην ελίτ της Αιγυπτιακής κοινωνίας αλλά και σε τάφους ανθρώπων ταπεινής καταγωγής, έχουν φέρει στο φως τέτοιου είδους φυλαχτά κατασκευασμένα από πολύτιμα ή στην περίπτωση των δεύτερων από ευτελή υλικά. Αυτά τα φυλαχτά τα φορούσαν κατά τη διάρκεια της ζωής τους καθώς και μετά τον θάνατο τους αφού θα συνέχιζαν να τους προστατεύουν και στο σκοτεινό και γεμάτο κινδύνους κόσμο του “*Duat*”. Στο σημείο αυτό και πριν αναφερθούμε εκτεταμένα στα φυλαχτά, αξίζει να κάνουμε αναφορά στα “*Μαγικά Τούβλα*”, τα οποία είχαν γίνει αναπόσπαστο μέρος του ταφικού εξοπλισμού κατά τη διάρκεια του Νέου Βασιλείου και μαζί με τέσσερα φυλαχτά, τα οποία

⁷³ Fred Vink, *The Principles of Apotropaic Magic on Middle Kingdom Wands*, in: AEM 99 (2016-17), Σελ. 16

⁷⁴ Fred Vink, *The Principles of Apotropaic Magic on Middle Kingdom Wands*, in: AEM 99 (2016-17), Σελ. 14

σχετίζονταν με αυτά, ήταν προορισμένα να χρησιμοποιηθούν από τον νεκρό για την αποτροπή των εχθρών που μπορούσαν να τον απειλήσουν από τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα “Μαγικά Τούβλα” με την ιερατική γραφή και τα ξόρκια που ήταν αφιερωμένα στη “*Hunuro*”, τη γυναίκα του αντιβασιλιά της επαρχίας του “*Kush*”, “*Anhotep*”. Αυτά ήταν τοποθετημένα στον ταφικό θάλαμο σύμφωνα με τα έθιμα της εποχής για να μπορούν να τελέσουν την αποτροπαϊκή τους λειτουργία στη μεταθανάτια ζωή. Τα μαγικά αυτά τούβλα δεν αφθονούν όσο άλλα ταφικά αντικείμενα στο Νέο Βασίλειο και η σπανιότητα τους ίσως να οφείλεται στο γεγονός ότι ήταν πολύ εύθραυστα λόγω της κατασκευής τους από μη πυρακτωμένο πηλό.⁷⁵

Ως φυλαχτό γενικά ορίζεται ένα ισχυρό προστατευτικό αντικείμενο, το οποίο φοριέται ή μεταφέρεται από ένα άτομο. Οι Αιγυπτιακές λέξεις (*sa*) και (*mkt*) φαίνεται να σχετίζονται με τα προστατευτικά φυλαχτά αλλά υπάρχει και ένας άλλος αιγυπτιακός όρος που αναφέρεται σε φυλαχτά, ο “*wedja*” και χρησιμοποιείται για αντικείμενα, τα οποία και προστατεύουν αυτόν που το φοράει και δίνουν επιθυμητές αρετές όπως η υγεία και η ζωτικότητα. Ορισμένα από αυτά χρησιμοποιούνται προσωρινά ως προστασία σε περιόδους κρίσης και άλλα φοριούνται σε τακτική βάση για να εξασφαλίσουν μόνιμη προστασία ή όφελος. Στη πρώτη περίπτωση, χρησιμοποιούνταν κατά τη διάρκεια της γέννησης, μιας αρρώστιας ή ενός επικίνδυνου ταξιδιού, ενώ στη δεύτερη περίπτωση είναι πιθανόν να φέρονταν από το άτομο με τη μορφή κοσμημάτων.⁷⁶ Χαρακτηριστικά είναι τα μητρικά φυλαχτά, τα οποία είχαν σχέση με την προστασία της γυναίκας κατά τη διάρκεια της γέννας. Αυτά σχετίζονται με την γέννηση του Ωρου, του οποίου συχνά η εικόνα απεικονίζεται σε αυτά. Έχοντας υπομείνει μια δύσκολη περίοδο κύησης, η Ίσιδα θεωρείται από τους Αιγυπτίους να συμπάσχει με αυτή τη κατάσταση και σε αυτή να αποδίδονται ξόρκια για την διευκόλυνση της γέννας. Αν και τα μητρικά φυλαχτά δεν δείχνουν μεγάλη συνέπεια ως προς την επιλογή του θεού ή των θεών που απεικονίζονται με τη μήτρα, κυριαρχεί σε αυτά η μορφή του “*Khnum*”. Επίσης μία θεότητα που εμφανίζεται με μεγάλη συχνότητα είναι η εικόνα του θεού “*Bes*”, ο οποίος σχετίζεται με την προστασία των γυναικών κατά τη διάρκεια της γέννας και η αποτροπαϊκή του μορφή χρησιμοποιείται για να

⁷⁵ David P. Silverman, *Magical Bricks of Hunuro*, Σελ. 725-731

⁷⁶ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 105

διασφαλίσει και τη μητέρα και το νεογέννητο.⁷⁷ Τα φυλαχτά μπορούσαν να είναι φυσικά αντικείμενα ή κατασκευασμένα από τον άνθρωπο. Η δύναμη ενός φυσικού φυλαχτού ίσως να προερχόταν από το σχήμα του, το υλικό, το χρώμα, τη σπανιότητα του ή και από τον συνδυασμό όλων των παραπάνω στοιχείων. Το “Heka” θεωρείτο ότι βρισκόταν σε σπάνια ή παράξενα αντικείμενα. Ένα φυσικό αντικείμενο για παράδειγμα, ήταν τα κοχύλια γαστερόποδων, τα οποία χρησιμοποιούνταν ως φυλάχτα για το κακό μάτι. Κατασκευασμένα φυλαχτά έχουν πάνω τους συνήθως την μορφή θεοτήτων, δαιμόνων, ζώων, φυτών και τελετουργικών αντικειμένων που είχαν σκοπό να μεταδώσουν σε αυτόν που τα φορούσε την ιδιότητα του αντικειμένου που απεικονίζονταν. Υπήρχαν φυσικά και φυλαχτά με μυθικό περιεχόμενο και μπορούσαν να σχετίζονται με τους μύθους της δημιουργίας. Τέτοια ήταν αυτά που απεικόνιζαν νούφαρα και σχετίζονταν με τη γέννηση του θεού Ήλιου από το αρχέγονο νούφαρο, συμβολίζοντας έτσι την ελπίδα της αναγέννησης. Το πιο γνωστό όμως από όλα τα Αιγυπτιακά φυλαχτά ήταν αυτό που είχε τη μορφή σκαραβαίου και συμβόλιζε τον “Khepri”, ο οποίος αντιπροσώπευε την αέναη διαδικασία της δημιουργίας.⁷⁸ Αξίζει να αναφερθεί ότι στα φυλαχτά αυτά συχνές ήταν οι απεικονίσεις χελώνας. Από τα νεολιθικά χρόνια οι χελώνες θεωρούνταν ως πλάσματα που είχαν στενή σχέση με τη δημιουργία, την παραγωγή και τα στοιχεία της φύσης ενώ ήταν εκείνα που αποκαθιστούσαν την κοσμική τάξη μετά από έναν μεγάλο κατακλεισμό. Χρησιμοποιούνταν για μαγικούς σκοπούς και επίσης λειτούργησε ως βοηθός της ψυχής, της οποίας εξασφάλιζε καθοδήγηση στα διάφορα επίπεδα του σύμπαντος.⁷⁹

Μικροσκοπικές μορφές μαγικών αντικειμένων όπως τα “Cippi” επίσης εμφανίζονται ως φυλαχτά. Αυτά χρησιμοποιούνταν για την προστασία ενός ξεχωριστού ατόμου και όχι μιας κοινωνικής ομάδας. Τα φυλαχτά “cippus” απεικονίζουν τις κύριες θεϊκές φιγούρες και ίσως έχουν χαραγμένα σε πολύ απλούς στίχους, περίπλοκα ξόρκια. Σε ένα “cippus” και η εικόνα και ο γραπτός λόγος ήταν σημαντικά για την επίτευξη του μαγικού αποτελέσματος σε σχέση με τη δύναμη άλλων φυλαχτών των οποίων η ισχύς βασιζόταν αποκλειστικά στις επιγραφές τους.⁸⁰ Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι πίστευαν ότι ο “Horus” είχε προστατευθεί από μοχθηρά πλάσματα κυρίως

---

⁷⁷ Robert K. Ritner, A Uterine Amulet In The Oriental Institute Collection, Journal Of Near Eastern Studies, Vol. 43, No. 3, The University Of Chicago, 1984, Σελ. 217

⁷⁸ Geraldine Pinch, Magic in Ancient Egypt, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 108-109

⁷⁹ Michael A. Rappengluck, The Whole World Put Between to Shells: The Cosmic Symbolism of Tortoises and Turtles, 2005

⁸⁰ Geraldine Pinch, Magic in Ancient Egypt, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 110

φίδια, σκορπιούς και κροκόδειλους μέσω μαγικών ξορκιών και για αυτό το λόγο είχαν σχεδιάσει αυτά τα “*Cippi*” για να προστατεύουν ένα άτομο από τέτοιου είδους πλάσματα μέσω των ξορκιών και των μαγικών φιγούρων που ήταν χαραγμένα πάνω σε αυτά. Αυτά τα “*Cippi*” ανάλογα με το μέγεθος τους τοποθετούνταν σε ναούς ή σε σπίτια ιδιωτών. Τα πιο μικρά από αυτά είχαν οπές, πράγμα το οποίο φανερώνει ότι προορίζονταν να φοριούνται στο σώμα ως φυλαχτά. Το νερό που έριχναν πάνω στα “*Cippi*” και έπειτα συλλεγόταν σε λεκάνες, θεωρείτο ότι είχε μαγικές ιδιότητες αφού απορροφούσε τη δύναμη του ξορκιού που βρισκόταν χαραγμένο πάνω σε αυτά. Αυτό το νερό όταν κάποιος το έπινε, πίστευαν ότι μπορούσε να θεραπεύσει ένα δάγκωμα ενός δηλητηριώδους πλάσματος. Τα πιο πρώιμα “*Cippi*” χρονολογούνται από την περίοδο των Ραμεσηδών και συνεχίζονταν να χρησιμοποιούνται και κατά τη διάρκεια της Ρωμαϊκής περιόδου στην Αίγυπτο.⁸¹

Χωρίς αμφιβολία αυτές οι μορφές φυλαχτών είχαν αποκλειστικά αποτροπαϊκό σκοπό. Για παράδειγμα, οι Αιγύπτιοι φοβόντουσαν τόσο πολύ τον κροκόδειλο κατά τη διάρκεια της ζωής τους που μερικά από τα ξόρκια πάνω στα “*cippi*” στρέφονταν κατά αυτών των ερπετών αφού σε ενδεχόμενο που έτρωγε τα θύματα του, στερούσε από αυτά τη μεταθανάτια ζωή. Ακόμα και στο “*Duat*” ήταν επικίνδυνος αφού τα κεφάλαια 31 και 32 του Βιβλίου των Νεκρών ήταν αποκλειστικά στοχευμένα στο να απωθήσουν έναν κροκόδειλο “ο οποίος έρχεται να κλέψει τη μαγεία του νεκρού”. Ωστόσο την ίδια στιγμή, ο κροκόδειλος λατρευόταν με το όνομα “*Sobk*” αφού σύμφωνα με την Αιγυπτιακή κοσμοθεωρία εάν ένα επικίνδυνο πλάσμα εξευμενιζόταν δεν θα προκαλούσε καμία βλάβη.⁸² Επιπλέον, γύπες σε όρθια στάση πάνω σε φυλαχτά φτιαγμένα από φίλντισι είχαν πάντα αποτροπαϊκό χαρακτήρα και σχετίζονταν με τις προστατευτικές θεότητες αρπακτικών όπως η “*Nekhbet*”. Επίσης τέτοια αποτροπαϊκή λειτουργία φαίνεται να είχαν περίεργες υβριδικές τερατώδης φιγούρες, οι οποίες είναι χαρακτηριστικές της ύστερης περιόδου. Για παράδειγμα, έχουν μικρά σώματα, πόδια με τη μορφή χεριών, όχι ανθρώπινο κεφάλι και φτερά από πίσω. Μερικά απεικονίζονται και με κεφάλι κριαριού. Αυτά δεν αντιπροσωπεύουν κάτι μοχθηρό αλλά προσωποποιούν τη θεϊκή δύναμη και έχουν την ιδιότητα

---

⁸¹ Kamyar Abdi, An Egyptian Cippus Of Horus In The Iran National Museum, Journal of Near Eastern Studies, Vol.61, No. 3, The University of Chicago, 2002, Σελ. 207-208

⁸² Carol Andrews, Amulets of Ancient Egypt, British Museum Press, London, 1994, Σελ.37

να αποτρέπουν μοχθηρές ή διάφορες αντιτιθέμενες δυνάμεις, είτε ανθρώπινες είτε θεϊκές σε αυτό ή τον άλλο κόσμο.⁸³

Πολλά φυλαχτά έχουν στενή σχέση με την ιερογλυφική γραφή. Αυτή απαρτίζεται από σύμβολα, τα οποία αντιπροσωπεύουν ήχους και άλλα τα οποία αντιπροσωπεύουν ιδέες. Αυτού του είδους η γραφή θεωρείτο ότι είχε ίδια μαγική δύναμη, η οποία προερχόταν από τα σύμβολα. Μερικά Αιγυπτιακά φυλαχτά κυρίως αυτά που φορούσαν ως προσωρινή προστασία κατά τη διάρκεια μαγικών τελετών αποτελούνταν απλά από τα ονόματα διαφόρων θεοτήτων, τα οποία μπορεί να ήταν γραμμένα σε κομμάτια λινού υφάσματος ή παπύρου και σε μεταγενέστερες περιόδους σε λεπτά φύλλα μετάλλου ή φύλλα διάφορων φυτών. Ξόρκια που χρησιμοποιούνταν για καθημερινές μαγικές πρακτικές ήταν δυνατόν να καταγράφονται και να φοριούνται στο λαιμό ως φυλαχτό.⁸⁴

Η χρήση φυλαχτών ως μέσο αποτροπής έγινε ιδιαίτερα δημοφιλής και γενικεύτηκε κατά τη διάρκεια του 12^{ου} αιώνα π.Χ. όταν η Αίγυπτος αντιμετώπιζε προβλήματα από εξωτερικούς εχθρούς και όταν ο λαός δεν ευημερούσε όσο σε παλαιότερες περιόδους. Αυτό γίνεται φανερό από το γεγονός ότι τα αρχαιολογικά δεδομένα μας δείχνουν εκτεταμένη χρήση των μαγικών πρακτικών στη καθημερινότητα των ανθρώπων. Φυλαχτά θεών με ανθρώπινη μορφή γίνονται ολοένα και πιο κοινά ενώ αποσπάσματα από το Βιβλίο των Νεκρών που έχουν γραφτεί μεταξύ του 13^{ου} και 11^{ου} αιώνα π.Χ. συνδιάζουν την χρήση φυλαχτών κατά ασθενειών ή για την εξασφάλιση προστασίας κατά τη διάρκεια του ύπνου.⁸⁵

Εκτός από τα αντικείμενα αυτά μεγάλο ρόλο έπαιζε στην Αιγυπτιακή μαγεία και το υλικό από τα οποία αυτά ήταν κατασκευασμένα. Υλικά μυστηριώδους προέλευσης όπως η ρητίνη, θεωρούνταν ότι ήταν εμποτισμένα με “*Heka*”. Η ρητίνη χρησιμοποιούταν στην κατασκευή ταφικών φυλαχτών και σε κάποιες περιόδους για να καλύψει το σώμα της μούμιας. Το γεγονός ότι η ρητίνη είναι από τη φύση της διαφανής και χρυσού χρώματος, οδήγησε τους Αιγυπτίους να τη συνδέσουν με τον Θεό Ήλιο.⁸⁶ Η σημασία του υλικού σε μαγικές πρακτικές γίνεται φανερή στο Αιγυπτιακό λεξιλόγιο. Πολλοί τέτοιοι όροι αναφέρονται είτε σε αντικείμενα και μαγικά φίλτρα καθώς και από τα συστατικά ή υλικά από τα οποία έχουν δημιουργηθεί, τα

⁸³ Carol Andrews, *Amulets of Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 38

⁸⁴ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 111

⁸⁵ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 116

⁸⁶ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 81

οποία συχνά αναφέρονται ως “*Μαγικά στοιχεία*”.⁸⁷ Μεταφρασμένο στη Δημόδη το ιερογλυφικό σύμβολο που αντιπροσωπεύει το φυλαχτό αποδίδεται ως “*κατασκευασμένο από κάθε πολύτιμο λίθο*”.⁸⁸ Γίνεται λοιπόν φανερή η σημασία του υλικού σχετικά με την αποτελεσματικότητα της μαγικής πράξης και υπάρχει συνήθως μια στενή συνδεσμολογία και άρρηκτη σχέση με το υλικό και της χρήσης του ανάλογου οργάνου.

Εύπλαστα υλικά όπως ο πηλός, το κερί, τα ζωϊκά λίπη και η ζύμη χρησιμοποιούνταν συχνά στην Αιγυπτιακή μαγεία. Αυτά τα υλικά επέτρεπαν στους μάγους να μιμηθούν τους Δημιουργούς Θεούς, όπως ο “*Khnum*”, ο οποίος σχημάτισε θεούς και ανθρώπους από πηλό και τους έδινε την ανάσα της ζωής. Η ζύμη, το λίπος και το κερί μπορούσαν να φαίνονται και ακόμα να έχουν την αίσθηση της πραγματικής ανθρώπινης σάρκας. Ανθρώπινα υλικά όπως το σίελο, τα μαλλιά ή κομμένα νύχια, μπορούσαν να ενσωματωθούν σε αυτά για μαγικούς σκοπούς.⁸⁹ Ένα υλικό, το οποίο μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την τύφλωση των εχθρών και την αποτροπή των δαιμόνων ήταν η άμμος. Αυτή σχετιζόταν με τη Δημιουργία του Αιγυπτιακού κόσμου και με όλες τις δημιουργικές δραστηριότητες. Ως εξαγνιστικό υλικό, η άμμος χρησιμοποιούνταν στα θεμέλια ναών και ιερών ενώ χρησιμοποιείται συχνά σε διάφορες μαγικές τελετουργίες και προσφέρεται στις θεότητες. Σε ταφικά κείμενα η άμμος είναι βασικό υλικό στην κατασκευή του τάφου και χρησιμοποιείται ως σύμβολο των νεκροπόλεων.⁹⁰

Σε συνδιασμό με τα υλικά σημαντικό ρόλο έπαιζε και το χρώμα των ρούχων, των μέσων και των υλικών που χρησιμοποιούνταν σε τέτοιου είδους τελετουργικές πρακτικές. Αποχρώσεις του κίτρινου, του κόκκινου και του πορτοκαλί σχετιζόνταν με τη φωτιά. Το πράσινο και το μαύρο ήταν θετικά και ισχυρά χρώματα συνδεδεμένα με την ανάπτυξη και την αναγέννηση ενώ το μπλε και το τirkουάζ ήταν χρώματα συνδεδεμένα με θεϊκά στοιχεία. Ιδιαίτερα ισχυρό χρώμα ήταν το κόκκινο, το οποίο σχετιζόταν με τις θεότητες του Ηλιακού Ματιού. Το κόκκινο επίσης σχετιζόταν με το χάος και το κακό. Ήταν το εθιμικό χρώμα με το οποίο απεικονίζονταν διάφορες δαιμονικές φιγούρες όπως του “*Seth*” ή του “*Aprophis*” σε πηλό ή κερί και επίσης

---

⁸⁷ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 49

⁸⁸ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 51

⁸⁹ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 81

⁹⁰ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 35-36

κόκκινο ήταν το χρώμα του μελανιού, το οποίο χρησιμοποιούταν για να γράφουν τα ονόματα δαιμόνων και εχθρών.⁹¹

Επιπλέον ορισμένα ζώα, τα οποία θεωρούνταν μη καθαρά χρησιμοποιούνταν σε μαγικές τελετουργίες για να αποτρέψουν διάφορες εχθρικές δυνάμεις. Για παράδειγμα, Αιγύπτιας χωρικές ίσως φορούσαν το μουμοποιημένο κεφάλι ενός κουταβιού γύρω από το λαιμό τους ως φυλαχτό κατά τη διάρκεια της περιόδου κύησης αφού τα σκυλιά θεωρούνταν μη καθαρά ζώα και μπορούσαν να αποτρέψουν οποιοδήποτε πνεύμα να προκαλέσει βλάβη στο αγέννητο παιδί.⁹²

---

⁹¹ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 147

⁹² Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 82

5.Η. Ιατρική

Ας αρχίσουμε το κεφάλαιο μας με τη γλαφυρή περιγραφή που καταγράφεται σε επιγραφή της 5^{ης} Δυναστείας και αφορά μία μοιραία επιληπτική κρίση που υπέστη ο ανώτατος αξιωματούχος του Φαραώ “*Washptah*”. Μετά την κρίση ο κόσμος είχε μείνει εμβρόντητος. Η φυσική παρουσία του Φαραώ επικλήθηκε με μια μαγική διαδικασία αγγίγματος. Σε αυτή τη τελετή ζητήθηκε από τον “*Washptah*” όχι να φιλήσει το έδαφος που στεκόταν ο βασιλιάς αλλά να φιλήσει τα πόδια του. Όταν ο “*Washptah*” δεν ανέκτησε τις αισθήσεις του, ο βασιλιάς κάλεσε έναν γραφέα, ο οποίος έφερε ένα σεντούκι που περιείχε παπύρους, τους οποίους συμβουλευτήκαν χωρίς επιτυχία για να βρουν κάποια θεραπεία. Επειδή η κατάσταση του “*Washptah*” ήταν μη αναστρέψιμη, οι πάπυροι πιθανόν να περιείχαν και “*μαγικές θεραπείες*” και φανερώνουν ότι ο βασιλιάς είχε παράσχει στον αξιωματούχο του ένα εξαιρετικό προνόμιο, αυτό της πρόσβασης στο χώρο της μαγικής τελετουργίας. Η εύνοια του βασιλιά συνεχίστηκε και κατά τη διάρκεια των προετοιμασιών για την ταφή του, δίνοντας του ένα φυλαχτό, πιθανόν με σκοπό την μαγική προστασία του στο μεταθανάτιο κόσμο.⁹³

Στην καθημερινή ζωή του αρχαίου Αιγυπτίου, ένα βασικό μέλημα αφορούσε ζητήματα που είχαν σχέση με τη διατήρηση της υγείας του ατόμου και αυτό επεκτεινόταν και στη περίπτωση των νεκρών, οι οποίοι απαιτούσαν ιδιαίτερη φροντίδα για να μπορούν να βρίσκονται σε καλή κατάσταση και να έχουν στην κατοχή τους τα απαιτούμενα εκείνα μαγικά εργαλεία ώστε όταν θα έφταναν στη μεταθανάτια ζωή, να μπορούν να έχουν όλες εκείνες τις φυσικές ικανότητες που είχαν όταν ήταν εν ζωή. Η ιατρική στην αρχαία Αίγυπτο, βασικό στόχο είχε να προσπαθεί να αποτρέπει ή να περιορίζει την δράση κακόβουλων όντων και να διατηρεί την ευζωία του ατόμου. Γίνεται λοιπόν φανερή η στενή σχέση της μαγείας με την άσκηση της ιατρικής.

Πολλές θεραπευτικές πρακτικές όπως, η εφαρμογή επίδεσμου, η απολύμανση μέσω του καπνού και η χωρήγηση διαφόρων φαρμάκων, περιγράφονται σε ιατρο – μαγικούς παπύρους χωρίς όμως αναφορά σε κάποια μαγική τεχνική. Ωστόσο, καταγράφονται γενικότερα ξόρκια, τα οποία συνόδευαν αυτούς τους τύπους θεραπείας. Ένα ξόρκι των αρχών της 2^{ης} χιλιετίας π.Χ. είναι προορισμένο για να ειπωθεί κατά τη διάρκεια της χωρήγησης ενός φαρμάκου. Περιγράφει

---

⁹³ John Baines, *Display of Magic in Old Kingdom Egypt in Through a Glass Darkly: Magic, Dreams and Prophecy in Ancient Egypt*, Classical Press of Wales, 2006, Σελ. 12

το φάρμακο ως μία μορφή “*Heka*” που θα απομακρύνει τις επιβλαβείς ουσίες από το σώμα. Το ξόρκι μετά αναφέρεται στην πάλη μεταξύ του Ωρου και του Σέθ καθώς και τη θεραπεία των πληγών των τραυματισμένων θεών. Επίσης είναι γνωστά και ξόρκια, τα οποία χρησιμοποιούνταν κατά τη διάρκεια της εφαρμογής ή της αφαίρεσης επίδεσμου.⁹⁴

Υπήρχε και μία άλλη κατηγορία ξορκιών, τα οποία σχετίζονταν με διάφορα συστατικά που χρησιμοποιούνταν στην ιατρική. Το μέλι εφαρμοζόταν κυρίως σε καψίματα και πληγές και επίσης, από τα Ιατρικά Κείμενα ήταν βασικό συστατικό για την παρασκευή διαφόρων χαπιών και ροφημάτων. Ένα σκοτεινό ξόρκι για το μέλι φαίνεται να ασχολείται με τις ιδιότητες του για την καταπολέμηση των μολύνσεων. Επιβιώνουν επίσης και ξόρκια, τα οποία σκοπό είχαν να “καθαγιάσουν” τα εργαλεία που χρησιμοποιούσαν οι ιατροί.⁹⁵ Θα μπορούσε κανείς χαριτολογώντας να πει ότι ήταν ένα είδος αποστείρωσης ιερού χαρακτήρα που γινόταν σε συνδιασμό με την πρακτική αποστείρωση των θεραπευτικών αυτών μέσων.

Μετά την εξέταση ενός ασθενούς, η συνήθης πρακτική της εποχής εκείνης ήταν ο ιατρός να αναφέρει στον ασθενή τις ακόλουθες επιλογές σχετικά με την κατάσταση του: “*Μια ασθένεια που εγώ μπορώ να θεραπεύσω*” – δήλωση που γινόταν όταν η θεραπεία ήταν εγγυημένη, “*Μια ασθένεια που θα προσπαθήσω να θεραπεύσω*” – δήλωση που χρησιμοποιούνταν για δύσκολες περιπτώσεις αλλά όχι αδύνατον να ιαθούν, “*Μια ασθένεια που δεν είναι ιάσιμη*” – δήλωση όταν η κατάσταση δεν μπορεί να επιλυθεί από τον ιατρό επειδή θεωρεί ότι είναι μη θεραπεύσιμη. Στην τελευταία περίπτωση, ο ιατρός προσπαθούσε να απομακρύνει μέσω μαγικών πρακτικών το πνεύμα που ήταν υπεύθυνο για αυτή την ασθένεια.⁹⁶ Γίνεται λοιπόν φανερό ότι δεν ήταν πάντα ευδιάκριτος ο ρόλος του θεραπευτή και είναι δύσκολο να καθοριστεί πότε λειτουργούσε με την ιδιότητα του ιατρού, του μάγου ή του ιερέα. Επίσης παρατηρούμε με βάση τα παραπάνω ότι οι μαγικές πρακτικές έμπαιναν σε εφαρμογή όταν η τεχνολογία μιας κοινωνίας δεν ήταν τόσο επαρκής ώστε να μπορεί να θεραπεύσει κάποιες παθήσεις. Για παράδειγμα, η διαδικασία επούλωσης σπασμένων οστών ή η διεξαγωγή απλών επεμβάσεων σπάνια συνοδεύονταν από απαγγελίες μαγικών κειμένων. Άλλες καταστάσεις από την άλλη πλευρά, των οποίων τα αίτια ήταν δύσκολο να ανιχνευθούν, όπως οι πονοκεφάλοι, απαιτούσαν τη χρήση μαγικών ξορκιών.

---

⁹⁴ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 135

⁹⁵ Ο.π.

⁹⁶ Jan Assaman, *Magic and Theology in Ancient Egypt*, in: Peter Schafer, Hans Kippenberg, *Envisioning Magic. A Princeton Seminar and Symposium (Studies in the history of religions 75)*, Leiden 1997, Σελ. 32

Αιγυπτιακοί πάπυροι της Ελληνιστικής περιόδου, περιέχουν οδηγίες για να καλέσουν οι μάγοι θεραπευτικά όνειρα για τους ίδιους. Ένα τέτοιο ξόρκι έχει σκοπό να καλέσει τον “*Imhotep*” για να δώσει ένα κατάλληλο θεραπευτικό μέσο για την ασθένεια ενός μάγου. Κυρίως μαγικού χαρακτήρα στην αρχαία Αίγυπτο ήταν και η προληπτική ιατρική. Τα δήγματα εντόμων ήταν κύρια πηγή μόλυνσης αλλά οι Αιγύπτιοι είχαν ανακαλύψει μερικά αποτελεσματικά εντομοκτόνα. Το σκόρδο για παράδειγμα, που χρησιμοποιούταν για την προστασία ενός σπιτιού, θα έδινε και προστασία κατά των κουνουπιών. Οι πάπυροι για τους οποίους έγινε λόγος παραπάνω περιέχουν ακόμα “μαγικά γιατρικά” κατά εντόμων και ψύλλων.⁹⁷ Επιπλέον δύο ιατρικά προβλήματα που έχρηζαν προστατευτικής μαγείας ήταν οι επιδημίες και τα δηλητηριώδη δήγματα. Μερικά ξόρκια είχαν στόχο να αποτρέψουν αυτές τις δυσάρεστες καταστάσεις σε ατομικό επίπεδο, σε αυτό του οίκου αλλά και σε κρατικό. Αξίζει να αναφέρουμε στο σημείο αυτό και μια μαγική τελετουργία που χρησιμοποιούταν για την προστασία κυρίως του οίκου και ήταν αυτή της “*Κύκλωσης*”. Η ρίζα αυτής της λέξης προέρχεται από τον όρο (*phr*), ο οποίος σημαίνει περικυκλώνω και σχετίζεται με τον όρο “θεραπευτικό μέσο”.⁹⁸ Ένα ξόρκι περιγράφει τη συγκεκριμένη πρακτική σύμφωνα με την οποία το σπίτι πρέπει να κυκλωθεί από μια σκούπα φτιαγμένη από ένα συγκεκριμένο είδος ξύλου, ώστε να προστατευθεί από τη πανώλη. Συγκεκριμένα ο πάπυρος “*Edwin Smith*” αναφέρει τα εξής:

*“Λόγια να ειπωθούν από έναν άντρα κρατώντας ένα ραβδί από ds-ξύλο στο χέρι του ενώ είναι έξω πηγαίνοντας κυκλικά έξω από το σπίτι του. Αυτός δεν μπορεί να πεθάνει από την πανώλη.”*⁹⁹

Η πανώλη σε αυτά τα ξόρκια περιγράφεται ως ένας κακός άνεμος, ο οποίος ταυτίζεται με την απαίσια ανάσα των απεσταλμένων της θεάς “*Sekhmet*”. Τέτοιου είδους προβλήματα αφορούσαν όλο το κράτος και γίνονταν διάφορες προσπάθειες για την αποτροπή τους. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι ένα ζευγάρι αποτροπαϊκών αγαλμάτων που απεικόνιζαν θεές με τη μορφή λιονταριού, οι οποίες είχαν στηθεί κατά τη διάρκεια της βασιλείας του “*Amenhotep*” (1390 – 1352 π.Χ.) για κάθε μέρα της χρονιάς σε έναν ναό στη Θήβα.¹⁰⁰

⁹⁷ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 142

⁹⁸ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 57

⁹⁹ Ο.π.

¹⁰⁰ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 143

Σε ξόρκια που ενσωματώνονται σε μαγικούς – ιατρικούς παπύρους, υπεύθυνη για διάφορες θεραπείες είναι η Ίσις ενώ σε άλλους, υπεύθυνοι για διάφορα ιατρικά ξόρκια είναι ο “*Thoth*” και ο “*Horus*”. Στο πρώτο μέρος του πάπυρου “*Ebers*” (1.500 π.Χ.), υπάρχει μια φόρμουλα στην οποία ο ιατρός απαγγέλει τα εντυπωσιακά διαπιστευτήρια. Έχει αποκτήσει γνώση και προστατευτικές δυνάμεις στους ναούς της “*Sais*” και της Ηλιούπολης, είναι υπηρέτης του “*Ra*” και του έχει δοθεί η θεραπευτική ικανότητα από τον ίδιο τον “*Thoth*”. Ξόρκια για τη θεραπεία εγκαυμάτων ταυτίζουν συνήθως το θύμα με τον νεαρό “*Horus*”, αφού ο “*Horus*” είναι μια δημοφιλή ταυτοποίηση και για τον ασθενή αλλά και για τον ιατρό. Γίνεται λοιπόν κατανοητό ότι ο ιατρός, ο ασθενής αλλά και το ίδιο το πρόβλημα συνδέονται με θεϊκά όντα.¹⁰¹

Σχετικό με την εφαρμογή διάφορων μαγικών πρακτικών για την τέλεση διαφόρων θεραπειών ήταν η δύναμη που μεταδιδόταν μέσω του τελετουργικού φτυσίματος. Τέτοια παραδείγματα είναι κοινά στη ταφική κειμενολογία και χρησιμοποιούνταν σε συνδιασμό με μυθολογικά στοιχεία για τη θεραπεία της αλωπεκίας και της φτωχής όρασης, τραυματισμού του ώμου, των χεριών και των ποδιών, πληγές από δαγκώματα ζώων και σε ορισμένες περιπτώσεις την εμφύσηση της αναπνοής σε ένα νεογέννητο παιδί. Η “*Isis*” για παράδειγμα θεραπεύει τα εγκαύματα του “*Horus*” με υγρά από το ίδιο της το σώμα. Στα κείμενα αναφέρονται το σίελο και τα ούρα αλλά η ρούμπρικα μας αναφέρει ότι το ξόρκι θα πρέπει να απαγγελθεί πάνω από το γάλα μιας γυναίκας, η οποία έχει γεννήσει αρσενικό παιδί, ανακατεμένο με ρετσίνι και τρίχες γάτας.¹⁰² Μέσα σε αυτά τα κείμενα η χρήση του θεραπευτικού σιέλου δεν περιορίζεται μόνο στους πρωταρχικούς θεούς αλλά εφαρμόζεται και από τους θεοποιημένους νεκρούς.¹⁰³

Η σχέση τέτοιου είδους φτυσίματος με το “*Heka*” δηλώνεται στο ξόρκι 324 των Πυραμδικών Κειμένων σε έναν διάλογο μεταξύ του νεκρού βασιλιά και ενός φύλακα του Κάτω Κόσμου. Σε απάντηση του αιτήματος του βασιλιά για είσοδο αφού έχει έρθει στον “*Horus*” με θεραπευτικό σίελο, ο φύλακας συμφωνεί. Η χρήση του σιέλου ως θεραπευτικού μέσου ίσως να προήλθε από λογική παρατήρηση και εμπειρία και από το γεγονός του ενστικτωδούς γλυνίματος των πληγών και των αντιβακτηριδιακών ιδιοτήτων που έχει το σίελο. Αν και βρίσκονται σε μαγικά κείμενα, τα πιο τυπικά παραδείγματα θεραπευτικού φτυσίματος έχουν απόλυτα λογικό

¹⁰¹ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 140

¹⁰² Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 141

¹⁰³ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 79

προσανατολισμό και κίνητρο όπως για παράδειγμα το φτύσιμο του δηλητηρίου από μια πληγή, η οποία έχει προέλθει από δάγκωμα φιδιού ή σκορπιού. Αξίζει να ειπωθεί ότι το φτύσιμο δεν προσφέρει μόνο εξαγνισμό και θεραπεία αλλά επίσης απομακρύνει το κακό από το σώμα, τοποθετώντας το στο έδαφος. Σε άλλες πηγές, οι παράγοντες υπεύθυνοι για μία ασθένεια ή για θάνατο παρουσιάζονται ως μη αποβληθέντα σωματικά κατάλοιπα, τα οποία αποτελούσαν πηγή αποσύνθεσης. Για το λόγο αυτό, υπήρχαν ιατρικές θεραπείες συνοδευόμενες από μαγικές πρακτικές που σκοπό είχαν τον εξαγνισμό του σώματος από αυτά τα στοιχεία και την αποβολή τους. Για παράδειγμα, στο ξόρκι 131 του πάπυρου “Ebers”, βρίσκουμε την εξής εντολή: “*Να φτύσεις έξω, να αποβληθείς μέσω του εμετού, να χαθείς με αυτόν τον τρόπο όπως είχε αρχίσει η ύπαρξη σου*”.¹⁰⁴ Είναι φανερό ότι τέτοιου είδους ξόρκια είναι σχεδιασμένα κατά τέτοιον τρόπο ώστε να αποβάλουν με βίαιο τρόπο από το σώμα του ασθενούς αυτό που έχει προκαλέσει τη δυστυχία του.

Παρόμοιες ιδιότητες είχε και το θεραπευτικό γλύψιμο, το οποίο έχει τις ρίζες του στη συνήθεια του να γλύφονται οι πληγές. Σε μαγικά εγχειρίδια της περιόδου των Ραμεσηδών, εφαρμοζόταν το θεραπευτικό γλύψιμο ξορκιών και εικόνων, ζωγραφισμένες πάνω στο χέρι. Το πιο γνωστό παράδειγμα, συνοδεύει το ξόρκι κατά του σκορπιού, στον πάπυρο “Turin” το 1993. Το ξόρκι αυτό καταλήγει ως εξής:

*“Λόγια να ειπωθούν πάνω από την εικόνα του Atum και του Horus, μια μορφή της Isis και μια εικόνα του Horus ζωγραφισμένη πάνω στο χέρι αυτού που υποφέρει από τον ίδιο τον άνθρωπο, κάνε το ίδιο πάνω σε ένα κομμάτι από λινό ύφασμα τοποθετημένο πάνω στο λαιμό αυτού που υποφέρει. Το φυτό είναι το φυτό του σκορπιού. Ή να το αλέσεις με μύρα ή κρασί και να το πιει ο άνθρωπος που έχει τσιμπηθεί από σκορπιό. Αυτό είναι που σκοτώνει το δηλητήριο – πραγματικά αποτελεσματικό όπως έχει αποδειχθεί ένα εκατομμύριο φορές.”*¹⁰⁵

Στην πλειονότητα τους, οι θεραπείες που αφορούν το τσίμπημα σκορπιών έχουν σχέση με την πρακτική του γλυψίματος ενώ όλα τα συνοδευτικά ξόρκια περιέχουν αυτού του είδους τη τεχνική, αφού σχετίζοντας αυτή τη πράξη με τη συγκεκριμένη θεότητα, για παράδειγμα, τον

¹⁰⁴ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 82

¹⁰⁵ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 95

“*Atum*”, το γλύψιμο που γίνεται από τον θεραπευτή αποκτά μια αναζωογονητική ισχύ, παράλληλη με εκείνη του θεραπευτικού σιέλου.

Μαζί με τις παραπάνω τεχνικές, ένα σημαντικό ποσοστό ξορκιών με θεραπευτική ιδιότητα έχει σχέση με την κατάποση και συναντάται σε πολλά αποσπάσματα του Βιβλίου των Νεκρών. Για παράδειγμα, η αναφορά της κατάποσης των θεών ως “αντίδοτο” για το θάνατο, αντανακλά την ιατρική πρακτική της εποχής εκείνης καθώς οι συνταγές και τα φάρμακα, πρώτα “φορτίζονταν” με την θεϊκή δύναμη μέσω ξορκιών και μετά λαμβάνονταν από τον ασθενή. Ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα που βρίσκεται στην αρχή του πάπυρου “*Ebers*” και είναι γνωστό ως “*Το ξόρκι για να καταπιείς ένα φάρμακο*”, αναφέρει τα εξής:

“Έλα φάρμακο! Έλα εσύ που θα διώξεις αυτό που είναι στη καρδιά μου και στα μέλη μου! Η μαγεία δίνει δύναμη σε ένα φάρμακο και αντίστροφα. Θυμάσαι ότι ο Horus πάρθηκε μαζί με τον Seth στο μεγάλο παλάτι της Ηλιούπολης όταν κάποιος διαπραγματεύτηκε με τον Horus σχετικά με τους όρχεις του Seth. Έτσι αυτός θα είναι υγιείς όπως αυτός που είναι στη γη. Αυτός κάνει όλα εκείνα που επιθυμεί όπως ένας που είναι στον Κάτω Κόσμο. Απήγγειλε όταν πίνεις το φάρμακο. Πραγματικά αποτελεσματικό εκατομμύρια φορές.”¹⁰⁶

Στο Βιβλίο των Νεκρών, η κατάποση συχνά σχετίζεται με την απόκτηση της γνώσης ενώ στο ιερό Βιβλίο της Ουράνιας Αγελάδας οι όροι αυτοί σχετίζονται όταν ο θεός “*Re*” προειδοποιεί έναντι των πιθανών κινδύνων που προέρχονται από μάγους, οι οποίοι χρησιμοποιούσαν την μαγεία, η οποία ήταν στο σώμα τους.¹⁰⁷ Σε όλη τη πορεία της Αιγυπτιακής ιστορίας, η μαγική πρακτική της κατάποσης ως μέσο θεραπείας παρέμενε ισχυρή. Η απορρόφηση από τον οργανισμό διαφόρων φαρμάκων, των οποίων η δύναμη αυξανόταν με την επίκληση ξορκιών, τα οποία παρέπεμπαν σε μυθολογικά στοιχεία ήταν μια κοινή πρακτική και σύμφωνα με τα πιστεύω των Αιγυπτίων, έθετε σε ενέργεια όλες τις αναζωογονητικές δυνάμεις του κόσμου τους.

---

¹⁰⁶ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 105

¹⁰⁷ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 106

6. Μαγικές Αιγυπτιακές Πρακτικές και Αλλοεθνείς

Σε ένα απόσπασμα από τα κείμενα του Ψευδο – Καλισθένη βρίσκουμε πως ο Φαραώ Νεκτανεβώ ΙΙ χρησιμοποίησε μαγεία για να υπερασπίσει τη χώρα του από εχθρικές επιδρομές. Συγκεκριμένα:

“Όποτεδήποτε απειλούνταν με εισβολή θάλασσα ή χερσαία, κατάφερε να καταστρέψει τη δύναμη των εχθρών του και να τους οδηγήσει μακριά από τις ακτές και τα σύνορα του με τους ακόλουθους τρόπους. Εάν ο εχθρός ερχόταν εναντίον του από την θάλασσα, αντί να στείλει το στόλο του να τους αντιμετωπίσει, αυτός αποσυρόταν σε ένα συγκεκριμένο θάλαμο, και έχοντας φέρει μπροστά του μια λεκάνη, την οποία την είχε για αυτό το σκοπό, τη γέμιζε με νερό, και μετά έχοντας φτιάξει κέρινα ομοιώματα των πλοίων και των δυνάμεων του εχθρού και επίσης των δικών του δυνάμεων και πλοίων, τα τοποθετούσε πάνω στο νερό της λεκάνης, τις δυνάμεις του στη μία μεριά και αυτές του εχθρού στην άλλη.

Μετά έβγαине έξω φορώντας τον μανδύα ενός Αιγυπτίου προφήτη και έχοντας πάρει ένα αλαβάστρινο ραβδί στο χέρι του, και επέστρεψε στο θάλαμο και ψελίζοντας λόγια δύναμης επικαλούνταν τους θεούς που βοηθούν τους άντρες να πράξουν μαγεία, και τους ανέμους και τους υποχθόνιους δαίμονες, οι οποίοι έρχονταν αμέσως σε βοήθεια του. Και μέσω αυτών οι φιγούρες των κέρινων ομοιωμάτων αποκτούσαν ζωή και άρχιζαν να μάχονται και με τον ίδιο τρόπο κινούνταν τα κέρινα πλοία. Τα ομοιώματα όμως που αντιπροσώπευαν τους άντρες του εξολόθρευσαν αυτούς που αντιπροσώπευαν τους εχθρούς και καθώς οι φιγούρες των πλοίων και των ανδρών του εχθρικού στόλου βούλιαξαν μέσα στο νερό της λεκάνης έτσι βούλιαξαν και τα πλοία και οι άντρες μέσα στα νερά της θάλασσας.

Με αυτόν τον τρόπο κατάφερε να διατηρήσει την δύναμη του και συνέχισε να κατέχει το βασίλειο του ειρηνικά για μια μεγάλη περίοδο.”¹⁰⁸

---

¹⁰⁸ E.A. Wallis Budge, *Egyptian Magic*, Chapter III, 2015

Γίνεται λοιπόν κατανοητό ότι ένα σημαντικό ζήτημα, άξιο αναφοράς είναι το πως οι αρχαίοι Αιγύπτιοι χρησιμοποιούσαν συγκεκριμένες μαγικές πρακτικές κατά των εχθρών τους. Αν το κράτος για παράδειγμα ήθελε να τιμωρήσει έναν εχθρό ή προδότη έγραφαν το όνομα του ατόμου σε αγγεία, πινακίδια ή πάνω σε δεμένες φιγούρες. Αυτά τα αντικείμενα μετά καίγονταν ή θάβονταν με την πίστη ότι θα αποδυνάμωναν τους εχθρούς. Υπήρχε επίσης και μία τελετή που μπορούσαν να τελέσουν οι ιερείς που θα έριχνε κατάρα στους εχθρούς της θεϊκής τάξης, όπως το ερπετό του χάους Απέπ, ο οποίος βρισκόταν σε πόλεμο με τον θεό Ήλιο. Εικόνες αυτών που θεωρούνταν ότι αποτελούσαν απειλή για τη θεϊκή τάξη, απεικονίζονταν πάνω σε πάπυρο ή πλάθονταν από πηλό. Αυτές μετά ποδοπατούνταν, καίγονταν και μαχαιρώνονταν και μετά ότι απέμεινε διαλύονταν μέσα σε ούρα. Τέτοιου είδους τελετές, οι οποίες είχαν σχέση με την “*Κακή Μαγεία*” και εφαρμόζονταν για τους εχθρούς του Φαραώ. Αυτού του είδους πρακτική αφορά κυρίως την χειραγώγηση εικόνων μέσω μαγικών πρακτικών.

Σε έναν τάφο της Προδυναστικής περιόδου (3.400 – 3.000 π.Χ.), στην Ιερακόπολις της Άνω Αιγύπτου, ανακαλύφθηκε μια τοιχογραφία, της οποίας το περιεχόμενο αποτελεί ένα γλαφυρό παράδειγμα ενός θέματος, το οποίο έμελλε να επικρατήσει σε όλη τη διάρκεια της Αιγυπτιακής ιστορίας. Αυτή είναι η εικόνα του νικητή βασιλιά, ο οποίος χτυπά μια σειρά από γονατισμένους και δεμένους αιχμαλώτους. Έχει μεγάλη σημασία ότι όλες αυτές οι απεικονίσεις έχουν βρεθεί στο θρησκευτικό περιεχόμενο ναών και τάφων. Στη διάσημη παλέτα “*Namer*”, στο πίσω μέρος της απεικονίζεται ο βασιλιάς σε όρθια στάση να γραπώνει τους γονατισμένους εχθρούς από τα μαλλιά και να σηκώνει το πολεμικό του ρόπαλο. Αυτός αντικρίζει τον Ωρο, ο οποίος στέκεται πάνω από ένα ανθρωπομορφικό σύμβολο των ηττημένων εχθρών, του οποίου το κεφάλι είναι δεμένο με ένα σχοινί, το οποίο κρατιέται από τα νύχια του θεού.¹⁰⁹ Γίνεται φανερό ότι η νίκη του βασιλιά παραλληλίζεται με αυτή του θεού μέσω αυτής της τελετουργικής απεικόνισης. Η εικόνα αυτή ήταν σχεδιασμένη όχι απλά για να απεικονίσει το συγκεκριμένο γεγονός αλλά να δημιουργήσει μια πραγματικότητα, η οποία είναι εγγυημένη μέσω της μαγικής δύναμης και σκοπό έχει να διασφαλίσει τη νίκη του κράτους και των θεών. Τόσο επικρατούσα είχε γίνει αυτή η σκηνή, η οποία σχεδόν απεικονίζεται στο εξωτερικό σχεδόν κάθε Αιγυπτιακού ναού και με το πέρασμα του χρόνου απέκτησε περισσότερο τελετουργική παρά ιστορική ισχύ. Το πλήρες ανεπτυγμένο μοτίβο βρίσκεται στο μεγάλο πυλώνα στο “*Medinet Habu*”, στον οποίο

---

¹⁰⁹ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 115

ο Ραμσής ΙΙΙ απεικονίζεται να θυσιάζει αιχμαλώτους μπροστά από τον “Amon” ενώ η γραμμή πάνω στην οποία στέκονται και οι δύο αποτελείται από μία σειρά ανθρωπομορφικών συμβόλων των αλλοεθνών, οι οποίοι ποδοπατούνται από τον βασιλιά και τον θεό.¹¹⁰ Η θυσία των αιχμαλώτων ίσως να αποτελούσε ένα είδος προστατευτικού ορίου τόσο για τον ίδιο τον ναό όσο και για το κράτος.

Η χρήση αγαλματιδίων για την πρόκληση του κακού ή της αποτροπής είναι συχνό φαινόμενο στην Αιγυπτιακή παράδοση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό ενός πήλινου αγαλματιδίου μιας γυναίκας δεμένης και καρφωμένης με 13 καρφιά που βρέθηκε κοντά στην Αντινόπολη μέσα σε πήλινο αγγείο που το συνόδευε μια ελληνική επιγραφή, το οποίο βρίσκεται στο Λούβρο. Δεν πρόκειται για μια πρακτική Ελληνικής καταγωγής παρά την Ελληνική γραφή. Αλλά πρόκειται για το αποκορύφωμα μίας εγχώριας Αιγυπτιακής παράδοσης, η οποία είναι αρκετά μοντέρνα αν λάβουμε υπόψη τη Δημιουργία του Αιγυπτιακού πολιτισμού και συνδέεται με τη “Βασιλική Μαγεία”. Νωρίτερα στην εργασία περιγράψαμε την μαγική πρακτική της απαγγελίας του ξορκιού. Όπου ο “Λόγος” παίζει σημαντικό ρόλο στη σύνδεση του θύματος με τον θεό του μύθου και την κατάσταση που επικρατεί. Σε αυτή τη περίπτωση παρατηρούμε πως η “Εικονική περιγραφή” είναι ο κύριος παράγοντας της πραγματοποίησης του στοχευμένου αποτελέσματος, όπου το κάθε αγαλματίδιο αντιπροσωπεύει τον κάθε άνθρωπο, για τον οποίο το ξόρκι που ακολουθεί την εικόνα, πρόκειται να τελεστεί. Χρησιμοποιώντας πηλό, κεριά ή λίθο, ο κατασκευαστής προσπαθεί να πλάσει ένα αγαλματίδιο στη στάση που θέλει να βρεθεί το θύμα αργότερα. Τα δύο κύρια χαρακτηριστικά της Αιγυπτιακής μαγικής παράδοσης, ο “Λόγος” και η “Εικόνα” συνδέθηκαν όχι μόνο με την θεραπεία, την αποτροπή και την πρόκληση ενός ηθικού αποτελέσματος αλλά και με τον ανήθικο και επιθετικό χαρακτήρα της μαγείας και της πρακτικής καθώς μέσω της χρήσης αγαλματιδίων, σκοπό είχαν να προκαλέσουν το κακό στον πρωταγωνιστή. Σχεδιασμένα περισσότερο για το όφελος του βασιλείου είναι τα πολλυάριθμα λίθινα αγαλματίδια αλλοεθνών αιχμαλώτων, τα οποία έχουν ανακαλυφθεί σε διάφορα ταφικά συμπλέγματα. Ευδιάκριτα από τα χαρακτηριστικά τους αυτά ταυτίζονται με Νούβιους, Λίβυους και άλλα Ασιατικά φύλα. Δεν απεικονίζουν μεμονωμένους εχθρούς αλλά λειτουργούν ως σύμβολα των γειτόνων και των παραδοσιακών εχθρών της Αιγύπτου. Χαρακτηριστικό δείγμα αγαλματιδίων είναι οι 350 φηγούρες που βρέθηκαν σε μία απόθεση

---

¹¹⁰ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 115

κοντά στο Αιγυπτιακό οχυρό της “*Mirgissa*” στη Νουβία. Αυτές οι πήλινες φιγούρες αποτελούνται από ένα κομμένο ανθρώπινο κεφάλι, έναν δεμένο αιχμάλωτο, ένα τυφλωμένο ανθρώπινο μάτι, ένα ερπετό κ.τ.λ. Αν και η λειτουργία τους δεν είχε ερμηνευθεί ακόμα, η σημασία τους είναι ξεκάθαρη και έχει σχέση με την καταστροφή του ίδιου του εχθρού. Οι φιγούρες των άγριων ζώων που υπάρχουν μπορούν να ερμηνευθούν ξεκάθαρα καθώς συμβολίζουν δαιμονικές δυνάμεις και το χάος που απειλούσε την Αιγυπτιακή τάξη πραγμάτων μέσω των αλλοεθνών που την απειλούσαν. Η σχέση μεταξύ άγριων ζώων και ξένων εχθρών είναι στενή στον Αιγυπτιακό συμβολισμό και συχνά βρίσκονται σε τελετουργικές σκηνές κυνηγιού, ποδοπατήματος και προσφορών. Η παρουσία και των δύο στην απόθεση της “*Mirgissa*” επιβεβαιώνει τον μαγικό χαρακτήρα της τελετουργίας και η χρήση των ιπτάμενων χηνών ως σύμβολο της απειλής των Νουβίων, είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα καθώς παραλληλίζεται με μία λαϊκή αφήγηση κατά την οποία ένας Νούβιος μάγος και η μητέρα του, παίρνουν αυτή τη μορφή για να αποφύγουν την αιχμαλωσία από τους Αιγυπτίους.¹¹¹ Τέτοιες αποθέσεις με παρόμοια αγαλματίδια έχουν βρεθεί έξω και από άλλα οχυρά, τάφους και νεκρικά ιερά. Τα αγαλματίδια αυτά συνήθως καίγονταν μέσα σε κλίβανους ή καρφώνονταν στα εξωτερικά τείχη, συμβολίζοντας τα σώματα εκτελεσμένων προδοτών και ξένων εχθρών. Αυτό το κάψιμο των αγαλματιδίων σε κλίβανους ήταν μια από τις πιο χαρακτηριστικές μαγικές πρακτικές για την αποδυνάμωση του εχθρού. Εκτός από το κάψιμο των αγαλματιδίων ένα ξόρκι στα Ταφικά Κείμενα αναφέρεται στο σπάσιμο τους ή στο σπάσιμο αγγείων. Αρχαιολόγοι έχουν φέρει στο φως υπολείμματα τέτοιων τελετουργικών πρακτικών στα βασιλικά νεκροταφεία της Γκίζα, της Σακάρα και της Λίστ και σε αρκετά αιγυπτιακά οχυρά στη Νουβία. Στα σπασμένα αυτά αγγεία και στα πήλινα ή λίθινα αγαλματίδια χαράσσονταν με ιερατική γραφή λίστες με τους εχθρούς της Αιγύπτου. Σε αρκετές περιπτώσεις τα σώματα των αγαλματιδίων πλατύνονταν ώστε να υπάρχει αρκετός χώρος για το κείμενο ενώ μερικά από αυτά επιδεικνύουν χαρακτηριστικά που παραπέμπουν σε ξένες εθνότητες.¹¹² Από την αιγυπτιακή οπτική γωνία ο υπεύθυνος της τέλεσης τέτοιου είδους πρακτικών κατείχε πολύ ισχυρή θέση. Όταν σχημάτιζε τέτοιες φιγούρες χαραγμένες με τα ονόματα των εχθρών του κράτους θα μπορούσε να προσθέσει και τα ονόματα δικών του προσωπικών εχθρών. Μια περίπτωση προσωπικής παρέμβασης σε τέτοιου είδους μαγικές πρακτικές έχει επιβιώσει στα πρακτικά της δίκης μιας ομάδας στρατιωτών και αυλικών,

¹¹¹ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 160-161

¹¹² Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 92

οι οποίοι συνομώτησαν για να δολοφονήσουν τον βασιλιά Ραμσή ΙΙΙ, πράξη η οποία είναι επίσης γνωστή και ως η “Συνομοσία του Χαρεμιού”. Ως μέρος του σχεδίου ένας από τους συνομώτες κατάφερε να αποκτήσει ένα μαγικό βιβλίο από τη βασιλική βιβλιοθήκη, το οποίο του επέτρεψε να δημιουργήσει χαραγμένα κέρινα αγαλματίδια με τα οποία θα απενεργοποιούνταν οι φρουροί του βασιλιά. Επίσης έφτιαξαν κέρινα ομοιώματα θεών για να προκαλέσουν την οργή του θεού έναντι του βασιλιά. Όπως και να έχει η συνομοσία αποκαλύφθηκε και οι υπεύθυνοι είτε εκτελέστηκαν είτε υποχρεώθηκαν να διαπράξουν αυτοκτονία. Είναι η μοναδική καταγεγραμμένη περίπτωση μαγικών πρακτικών που έχουν στραφεί κατά του ίδιου τους του βασιλιά, η οποία ήταν αποτρόπαια και καταδικαστέα.¹¹³ Τα πιο περίτεχνα αγαλματίδια που συμβολίζουν εχθρούς του κράτους, αποδίδονται με την μορφή δεμένων ζώων, τα οποία πρόκειται να θυσιαστούν. Μερικά απεικονίζονται με το λαιμό τους κομμένο όπως ακριβώς θυσιάζονταν διάφορα ζώα ενώ τα κείμενα των ναών ταυτίζουν τέτοια ζώα με τις δυνάμεις του χάους. Στην απόθεση της “*Mirgissa*” έχει βρεθεί ένα διαμελισμένο σώμα ενός Νούβιου μαζί με ένα τελετουργικό μαχαίρι. Μερικοί Αιγυπτιολόγοι πιστεύουν ότι οι ανθρώπινες θυσίες συνόδευαν τέτοιες αφοριστικές τελετές ενώ άλλοι ισχυρίζονται ότι τα διαμελισμένα και σπασμένα αγαλματίδια υποκαθιστούσαν τέτοιου είδους θυσίες.¹¹⁴

Στην Αιγυπτιακή μαγική παράδοση τα κινούμενα αγαλματίδια είχαν σημαντική θέση και συμπεριφέρονται όπως ένα “*Bau*” ή έχουν τις ιδιότητες θεϊκών αγγελιοφόρων, οι οποίοι στέλνονται για να προκαλέσουν βλάβη. Υπάρχουν πολλυάριθμα ξόρκια σε Ελληνο – Αιγυπτιακούς παπύρους, τα οποία επικαλούνται θεούς ή δαίμονες για να στείλουν εφιάλτες σε εχθρούς. Ένα τέτοιο ξόρκι για την αποστολή εφιάλτη επικαλείται τον Σεθ και με λόγια αλλά και με την κατασκευή ενός ομοιώματος ιπποποτάμου από κόκκινο κερι. Γενικά η ιστορία αυτή φαίνεται να συμβαδίζει με την έξαρση της επιθετικής μαγείας κατά την Ελληνο – Ρωμαϊκή περίοδο, αν και η επιθετική χρήση τέτοιων αγαλματιδίων χρονολογείται πολύ νωρίτερα.¹¹⁵

Σημαντικές πληροφορίες μας παρέχουν οι επιγραφές, οι οποίες είναι γνωστές ως “*Αφοριστικά Κείμενα*” και δίνουν πολύτιμες πληροφορίες για τους αλλοεθνείς εχθρούς της Αιγύπτου. Στα κείμενα αυτά τα ονόματα επαναλαμβάνονται και μετά τη φυσική εξόντωση του

¹¹³ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 192,199

¹¹⁴ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 93-94

¹¹⁵ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 98

εχθρού αφού σύμφωνα με τα πιστεύω των αρχαίων Αιγυπτίων, τα πνεύματα των ηττημένων εχθρών ή εκτελεσμένων προδοτών, θεωρούνταν ως μια συνεχόμενη υπερφυσική απειλή, η οποία έπρεπε να αντιμετωπιστεί με την μαγεία. Μερικά από τα κείμενα αυτά τελειώνουν με ένα τμήμα αναφέροντας κάθε μοχθηρή λέξη, σκέψη, συνομωσία ή όνειρο. Η χρήση των λέξεων σε αυτή την περίπτωση είναι παρόμοια με τα ξόρκια, τα οποία είναι γραμμένα σε πάπυρο και υπόσχονται προστασία από την κακία δαιμόνων και πνευμάτων.¹¹⁶ Σε μερικά από αυτά τα κείμενα οι εχθροί ταυτίζονται με τον Απέπ ή τον Σεθ. Τα κείμενα πάντως αυτά χρονολογούνται σε μια περίοδο, όπου οι Αιγύπτιοι έχτιζαν και τοποθετούσαν φρουρές σε μια σειρά από εκτεταμένα οχυρά στη Νουβία. Το θάψιμο λοιπόν αγαλματιδίων αιχμαλώτων ή τα Αναθεματικά Κείμενα πάνω σε αγγεία ίσως να ήταν μέρος των τελετών θεμελίωσης αυτών των οχυρών και ίσως να εξασφάλιζαν σε αυτά κάποια μαγική προστασία από τους εχθρούς.

Μια άλλη συνηθισμένη μαγική τελετουργία ήταν αυτή του ποδοπατήματος του εχθρού. Σε δύο αγάλματα της 2^{ης} Δυναστείας που απεικονίζουν την ένθρονη μορφή του βασιλιά “*Khasekhemwy*”, κατά μήκος της βάσης των αγαλμάτων κάτω από τα πόδια και τον θρόνο του βασιλιά απεικονίζονται εχθροί πρηνηδόν, νικημένοι κάτω από τα πόδια του μονάρχη.¹¹⁷ Το θέμα του ποδοπατήματος του εχθρού γίνεται έτσι ένα μόνιμο χαρακτηριστικό σε ένθρονα αγάλματα Αιγύπτια βασιλιάδων με μια μικρή τροποποίηση. Σε αρκετές περιπτώσεις, οι εικόνες των νικημένων εχθρών αντικαθίστανται από μια σειρά 9 βέλων, τα οποία απεικονίζουν τους παραδοσιακούς εχθρούς της Αιγύπτου, να βγαίνουν κάτω από τα πόδια του Κυβερνήτη. Ωστόσο απεικονίσεις δεμένων εχθρών συνεχίζουν να κοσμούν τα υποπόδια θρόνων και αγαλμάτων σε όλη τη διάρκεια του Νέου Βασιλείου. Η διακόσμηση του ξύλινου υποποδίου του θρόνου του “*Tutankhamun*” απαρτίζεται αποκλειστικά από τέτοιου είδους εχθρούς και βέλη. Η επέκταση της πρακτικής αυτής παρατηρείται και στα σανδάλια του βασιλιά, οι σόλες των οποίων απεικονίζουν τα παραδοσιακά βέλη και τους δεμένους εχθρούς, τους οποίους ο Φαραώ συντρίβει με κάθε βήμα του. Κατά τη διάρκεια της Ρωμαϊκής περιόδου τέτοια σχέδια πάνω στα σανδάλια της μούμιας εξασφάλιζαν τη νίκη του νεκρού έναντι των εχθρών του στον Κάτω Κόσμο.¹¹⁸ Από αυτό το παράδειγμα γίνεται φανερή η διαχρονικότητα του μαγικού στοιχείου σε αυτό το μοτίβο

¹¹⁶ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 93

¹¹⁷ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 119

¹¹⁸ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 120-122

και ίσως υπονοείται ότι η δύναμη του ήταν αισθητή ακόμα και όταν η εικόνα εξυπηρετούσε απλώς διακοσμητικό σκοπό. Άξια αναφοράς είναι επίσης και η απεικόνιση εχθρικών κεφαλιών ως τα “φρένα” των κουπιών στο πλοiάριο του Άμμωνα που απεικονίζεται στις τοιχογραφίες του Καρνάκ. Με κάθε χτύπημα του κουπιού, ο κωπηλάτης μαγικά χτυπούσε και το πλευρό του κεφαλιού του εχθρού.¹¹⁹

Στην ουσία το μοτίβο των δεμένων εχθρών θα αντικρυζόταν από τον βασιλιά σε κάθε στιγμή των τελετουργικών του καθηκόντων και συγκεκριμένα στις σόλες των σανδαλιών του, στα χερούλια των ραβδιών του, στις ακτίνες των τροχών του άρματος του, στο υποπόδιο του θρόνου του κ.τ.λ. Απλά με το να κάνει μια δημόσια εμφάνιση, ο βασιλιάς γίνεται ενεργό μέλος του τελετουργικού της καταστροφής των εχθρών της Αιγύπτου. Στην παλέτα του “Narmer”, η σημασία της εικόνας και της τελετής δεν βρίσκεται στη πράξη του βασιλιά αλλά σε αυτή του θεού Ώρου, τον οποίο ο βασιλιάς επικαλείται.¹²⁰ Η τελετουργική υποταγή θείκων, βασιλικών και προσωπικών εχθρών επανεμφανίζεται στα Ταφικά Κείμενα. Στο Βιβλίο των Νεκρών, η λεκτική υποταγή συνοδεύεται και από τελετουργική πρακτική. Στο ξόρκι 168 σε μια περιγραφή των θεών, οι εχθροί του νεκρού ποδοπατούνται από τον Όσιρι. Τα συνοδευτικά κείμενα στα υποπόδια του “Tutankhamun” είναι σαφή: “Όλες οι χώρες και κάθε Φοινικικό μυστικό είναι κάτω από τα πόδια αυτού του καλού θεού,” ή απλά αναφέρεται: “Κάθε ξένη χώρα είναι κάτω από τα σανδάλια σου”. Η ίδια φρασεολογία συναντάνται και κατά τη διάρκεια της Πτολεμαϊκής περιόδου ενώ τελετουργικές πρακτικές σε ναούς για την καταστροφή του “Apep”, του “Seth” και άλλων ξένων εχθρών, υπαγορεύουν το ποδοπάτημα αυτών των δαιμονικών δυνάμεων. Ο μαγικός χαρακτήρας αυτής της δραστηριότητας είναι αναμφισβήτητος καθώς το ίδιο μοτίβο βρίσκεται σε μαγικούς παπύρους του Λονδίνου και του Λάϊντεν.¹²¹

Αρκετό ενδιαφέρον παρουσιάζουν διάφορες μαγικές πρακτικές για την αποφυγή διαφόρων επαναστάσεων ή εσωτερικών αναταραχών. Πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις ανήκουν στο Μέσο Βασίλειο και αποτελούν μια σειρά από μη ψημένα αγγεία ή σχηματοποιημένες φιγούρες διάφορων αιχμαλώτων, οι οποίες είναι χαραγμένες από μία λίστα

---

¹¹⁹ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 125

¹²⁰ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 131

¹²¹ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 134

των ονομάτων και της καταγωγής σύγχρονων Νούβιων, Ασιάτων και Λίβυων πριγκιπών με αναφορά στους ακολούθους τους, τους στρατιώτες τους και τους υπηκόους τους, “οι οποίοι ίσως επαναστατήσουν, ίσως συνομοτήσουν, ίσως πολεμήσουν, ίσως σκεφτούν να πολεμήσουν ή ίσως σκεφτούν να επαναστατήσουν πάνω στη γη”.¹²² Αυτή η φόρμουλα εμφανίζεται επίσης σε κείμενα, τα οποία αφορούν πιθανόν εχθρικές τάξεις μέσα στην ίδια την κοινωνία της Αιγύπτου. Η παράθεση όμως λιστών με ονόματα πιθανών εσωτερικών και εξωτερικών εχθρών της Αιγύπτου χρησιμοποιούνταν απλώς για την ταύτιση των συγκεκριμένων και δεν περιέχει τίποτα, το οποίο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί μαγικό. Το μαγικό αποτέλεσμα όμως επιτυγχανόταν όχι από το κείμενο αλλά από την τελετουργική πρακτική στην οποία υποβαλλόταν. Σύμφωνα με τον “Ritner”, το τι ακριβώς συνιστούσε αυτού του είδους τις πρακτικές έχει αποτελέσει θέμα διαφωνιών. Σε σχέση με τα αγαλματίδια τουλάχιστον ένα βασικό στοιχείο της τελετής ήταν το δέσιμο τους, καθώς υπάρχουν ενδείξεις δεμένων μελών ή αναπαράστασης τους σε αλάβαστρο και ξύλο και αρκετά πήλινα παραδείγματα τέτοιων αγαλματιδίων από τη “Giza” και τη “Saqqara”, φέρουν οπές για δέσιμο ή για κρέμασμα με σχοινί. Πάντως στο Αιγυπτιακό μαγικό λεξιλόγιο, το δέσιμο των μελών του σώματος σηματοδοτεί είτε προστασία είτε περιορισμό του εχθρού.¹²³ Από τις ίδιες περιοχές έχει βρεθεί και μια σειρά από αποκεφαλισμένα αγαλματίδια αιχμαλώτων ενώ μια πιο βίαιη απεικόνιση αυτών των συμβολικών εκτελέσεων εμφανίζεται σε μια σειρά από εικόνες που βρίσκονται σε πήλινες σφραγίδες και αποτελούν μέρος αφοριστικών τελετών της περιόδου του Νέου Βασιλείου. Απεικονίζουν έναν αιμόφηρτο αιχμάλωτο και τα χαραγμένα πήλινα αποτυπώματα είναι διχοτομημένα στο λαιμό από ένα μαχαίρι ζωγραφισμένο με κόκκινο μελάνι. Η χρήση μαχαιριών έχει τεκμηριωθεί και για μια σειρά αγαλματιδίων του Μέσου Βασιλείου, στον οποίων τα τρυπημένα κεφάλια ίσως να είχαν τοποθετηθεί μικρά μαχαίριδια. Διατρυπημένες με μαχαίρια, τέτοιες εικόνες εχθρών ή εχθρικών πλασμάτων έλκουν την καταγωγή τους όχι σε τελετουργικές πρακτικές αλλά στον αποτροπαϊκό ακρωτηριασμό ιερογλυφικών συμβόλων στα Κείμενα των Πυραμίδων, όπου πιθανά βλαπτικά σύμβολα αδρανοποιούνται με την χρήση ατελούς ή διχοτομημένης χάραξης.¹²⁴ Η εικόνα του μαχαιριού ως αποτροπαϊκού αντικειμένου εμφανίζεται σε εικόνες του Απέπ, σε μυθολογικές σκηνές όταν

---

¹²² Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 140

¹²³ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 142-143

¹²⁴ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 164

χρησιμοποιείται ως ιερογλυφικό. Επαναλαμβανόμενες μαχαιρωμένες μορφές του Απέπ και αργότερα του Σεθ, έχουν σχεδιαστεί με σκοπό την αποτροπή εχθρικών δυνάμεων και αποτελούσαν συνηθισμένη πρακτική σε τελετές ναών. Αυτή η εικόνα του μαχαιρώματος επιβιώνει και στη Ρωμαϊκή περίοδο όταν εμφανίζεται σε ένα φυλαχτό κατά του “*Κακού Ματιού*”, το οποίο διαπερνάται από ένα μαχαίρι και δύο βέλη.¹²⁵ Αυτή η μέθοδος του να “*σκοτώνονται*” οι εικόνες και η αντικατάσταση μαχαιριών με διάφορα άλλα υλικά όπως είναι οι βελόνες ή τα καρφιά, αποτέλεσε κοινό θέμα σε ιδιωτικές μαγικές τελετές, οι οποίες υιοθετήθηκαν κατά την Ελληνο – Ρωμαϊκή περίοδο, στοιχείο που δείχνει την διαχρονικότητα της επιβίωσης τέτοιων πρακτικών και την προσαρμογή τους στις εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες.

---

¹²⁵ Robert Kriech Ritner, *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997, Σελ. 165

7. Επίλογος

Ο πολιτισμός που αναπτύχθηκε στη αρχαία Αίγυπτο ήταν γενικά ανθεκτικός στις ξένες επιρροές αλλά εξαίρεση στον κανόνα αυτό αποτελούσε η μαγεία. Το σπάνιο, το εξωτικό και ακόμα και το αρχαίο, εκτιμούνταν ιδιαίτερα στις μαγικές πρακτικές ενώ υλικά που προέρχονταν από διάφορες ξένες περιοχές, θεωρούνταν ότι είχαν ξεχωριστές μαγικές ιδιότητες.

Από τις αρχές της 2^{ης} χιλιετίας π.Χ. μαρτυρείται η παρουσία διαφόρων αλλοεθνών στην Αίγυπτο από τη Νουβία, τη Συρία, τη Παλαιστίνη καθώς και από άλλες περιοχές με την ιδιότητα των σκλάβων – αιχμαλώτων. Η παρουσία τους είναι ιδιαίτερα σημαντική αφού μαζί τους μετέφεραν μαγικές πρακτικές από τις θρησκευτικές παραδόσεις τους και ήδη από τα τέλη της 2^{ης} χιλιετίας π.Χ. η γραπτή μαγεία ενσωματώνει και διάφορα “ξενικά” στοιχεία. Χρησιμοποιεί μύθους και θεότητες από τη Συρία και την Παλαιστίνη ενώ δίνει και ξένα ονόματα σε διάφορους δαίμονες. Επιπλέον Νούβιοι, Λύβιοι και Σύριοι μάγοι αναφέρονται σε ξόρκια. Μαγικά ξόρκια για να αντιμετωπιστούν τέτοιου είδους δαίμονες συχνά επικαλούνταν Συριακές θεότητες. Αυτού του είδους η Αιγυπτιακή μαγεία θεωρείτο ιδιαίτερα αποτελεσματική κατά των ξένων δαιμόνων.¹²⁶

Την 1^η χιλιετία π.Χ. η Αίγυπτος γνωρίζει μια σειρά από ξένους εισβολείς. Συγκεκριμένα κατά την 1^η και 2^η Ενδιάμεση περίοδο, όταν η κεντρική εξουσία είχε διαραγεί και τα οχυρά κατά μήκος των συνόρων είχαν εγκαταλειφθεί, ο δρόμος ήταν ανοιχτός για την εισβολή διαφόρων νομαδικών λαών από την Ανατολή. Απόηχοι του προβλήματος αυτού βρίσκονται σε αρκετά κείμενα της περιόδου, τα οποία αντανακλούν τις συμφορές που συνέβησαν στην Αίγυπτο όταν μεγάλος αριθμός νομάδων κατέλαβε το Δέλτα του Νείλου. Χαρακτηριστικό είναι ένα απόσπασμα από την “*Διδαχή για τον Μερικάρε*”, που χρονολογείται την 1^η Ενδιάμεση περίοδο όπου ο βασιλιάς “*Meryibre Khety*” θρηνεί για την παρουσία διαφόρων Σημιτικών φυλών που αναστατώνουν την περιοχή.¹²⁷ Η πρώτη από αυτούς ήταν μια Δυναστεία από τη Ναπάτα της Άνω Νουβίας. Αυτοί οι Νούβιοι δυνάστες θεώρησαν τους εαυτούς τους θεματοφύλακες της Αιγυπτιακής θρησκείας και προσπάθησαν δικές τους θρησκευτικές και μαγικές πρακτικές στο ήδη υπάρχον τελετουργικό καταστατικό. Οι Νούβιοι στη συνέχεια εκδιώχθηκαν από τους

¹²⁶ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 44-45

¹²⁷ James K. Hoffmeier, *The Exodus and Wilderness Narratives in Ancient Israel's History*, An Introduction to Issues and Sources, Ed. Bill T. Arnold and Richard S. Hess, Michigan, 2014, Σελ. 51-52

Ασσύριους. Οι απειλές αυτές που γνώρισε η Αίγυπτος από τους ξένους δυνάστες αντανακλάται στον “Κύκλο του Setne” που βασικό θέμα είναι η μαγεία. Μία από τις ιστορίες έχει βασικό πρωταγωνιστή έναν αλλαζόνα Νούβιο βασιλιά και τους μοχθηρούς του μάγους. Ένας Αιγύπτιος γραφέας εισέρχεται σε έναν διαγωνισμό μαγείας με τον Νούβιο αρχιμάγο. Όταν ο Νούβιος παράγει φωτιά, ο Αιγύπτιος τη σβήνει με ένα κρύο σύννεφο. Τελικά όταν ο Νούβιος προσπαθεί να παγιδεύσει τον Φαραώ μέσα σε έναν πέτρινο θάλαμο, ο Αιγύπτιος μάγος φέρνει στη ζωή ένα μοντέλο της Ηλιακής Βάρκας για να απομακρύνει την απειλή.¹²⁸ Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι σε δύο τοποθεσίες της Αιγύπτου, τη “*Mirgissa*” και τη “*Saqqara*” βρέθηκαν αποθέσεις αγαλματιδίων, τα οποία ήταν τα βασικά όργανα μαγικών πρακτικών των Αιγυπτίων κατά των εχθρών του κράτους και χρονολογούνται τη 12^η δυναστική περίοδο. Η “*Mirgissa*” και η “*Saqqara*” ήταν δύο οχυρά όπου μαρτυρούνται οι τεταμένες σχέσεις που επικρατούσαν στο εσωτερικό της Αιγύπτου αλλά και σε διάφορα ζητήματα εξωτερικής φύσης, ειδικά αν ληφθούν υπόψη τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν κατά τη διάρκεια του Μέσου Βασιλείου. Εκείνη την περίοδο εμφανίζεται η προσπάθεια ένωσης της Άνω με την Κάτω Αίγυπτο, η οποία είχε ξεκινήσει από την 11^η Δυναστεία με την χρήση μη ειρηνικών μέσων. Αυτή η προσπάθεια αρχίζει να μορφοποιείται με την επίθεση του “*Mentuhotep II*” στην Ηρακλεόπολη (το Κέντρο της Κάτω Αιγύπτου) όπου νίκησε και ξεκίνησε να εξουσιάζει σε όλη την Αίγυπτο χωρίς καμία σοβαρή αντίσταση. Κατά την ίδια περίοδο εμφανίζεται και η λεγόμενη “*Προφητεία του Neferty*”, η οποία ίσως αναφέρεται στις εσωτερικές απειλές της Αιγύπτου αν λάβει κανείς υπόψη ότι αργότερα, κατά την 13^η Δυναστεία χρησιμοποιείται με έντονο προπαγανδιστικό τρόπο¹²⁹ από τον βασιλιά “*Amenemhet I*” για να παρουσιάσει τον εαυτό του ως σωτήρα της Αιγύπτου και να καταφέρει να αποκτήσει την εξουσία, χωρίς όμως ιδιαίτερη επιτυχία. Η ιστορία εκτυλίσσεται μπροστά στον βασιλιά “*Snefru*” όπου καλείται ο “*Neferty*”, ο οποίος με την ιδιότητα του λέκτορα – ιερέα προβλέπει στον βασιλιά το μέλλον κατά το οποίο η Αίγυπτος θα κατακλειστεί από ξένους και θα κυριαρχούν οι συγκρούσεις μέχρι την εμφάνιση ενός βασιλιά “*Ameny*” από τον Νότο, ο οποίος θα επαναφέρει την τάξη. Η χρήση λοιπόν τέτοιου είδους αγαλματιδίων και το γεγονός ότι η μαγική αυτή πρακτική ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένη κατά την 12^η Δυναστεία πράγμα το οποίο γίνεται ιδιαίτερα φανερό στα δύο αυτά οχυρά, είναι ενδεικτικό ότι το μεγαλύτερο ίσως μέλημα

¹²⁸ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 161

¹²⁹ J. R. Perez-Accino, WHO IS THE SAGE TALKING ABOUT? NEFERTY AND THE EGYPTIAN SENSE OF HISTORY in PROCEEDINGS OF THE TENTH INTERNATIONAL CONGRESS OF EGYPTOLOGISTS, Volume II, Ed. P. Kousoulis and N. Lazaridis, Peeters, Leuven-Paris-Bristol, 2015, Σελ. 1

των Αιγυπτίων δεν ήταν η προστασία τους από τους Νούβιους, Σύριους, Λίβυους κ.ο.κ., αλλά η προάσπιση της εσωτερικής τάξης και η αποφυγή διενέξεων, τα οποία μία ενωποίηση μπορούσε να διαταράξει και να καταστρέψει. Ίσως αυτός ο φόβος να ήταν μεγαλύτερος ώστε να προκαλέσει την γέννηση της ιδιωτικής και δημόσιας αποτροπαϊκής μαγικής πρακτικής και ίσως είναι ο λόγος για τον οποίο αυτές οι πρακτικές παρατηρήθηκαν πιο έντονα κατά τη 12^η Δυναστεία σε σχέση με τις υπόλοιπες δυναστικές περιόδους. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι παρόμοιες μαγικές πρακτικές χρησιμοποιούνται και από τις δύο πλευρές αλλά πρέπει να τονιστεί ότι η Αιγυπτιακή μαγεία έδινε περισσότερη έμφαση στη γραπτή της μορφή και στη χρήση της θρησκευτικής απεικόνισης.

Το ότι η Αιγυπτιακή μαγική κουλτούρα δέχθηκε ξενικές επιρροές είναι φανερό από τους Ελληνο – Αιγυπτιακούς παπύρους. Αν και τα περισσότερα χειρόγραφα χρονολογούνται από τη Ρωμαϊκή περίοδο, η κύρια γλώσσα είναι τα ελληνικά και οι λόγιοι υποστηρίζουν ότι τα περισσότερα ξόρκια που περιέχουν ανήκουν στην ελληνική μαγική παράδοση. Η κύρια διαφορά μεταξύ των παπύρων και των πρωϊμότερων συλλογών από μαγικά ξόρκια βρίσκεται περισσότερο στο σκοπό που αυτή ήταν προορισμένη να επιτελέσει και όχι τόσο στις μεθόδους που χρησιμοποιούνταν. Η Αιγυπτιακή μαγεία έχει περισσότερο αποτροπαϊκό και θεραπευτικό χαρακτήρα ενώ η Ελληνο – Αιγυπτιακή έχει ως κίνητρο της την ερωτική ευχαρίστηση, το οικονομικό όφελος και την κοινωνική επιτυχία.¹³⁰

---

¹³⁰ Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994, Σελ. 163

8. Βιβλιογραφία

1. Carol Andrews, *Amulets of Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994.
2. Christopher J. Eyre, *Belief and the Dead in Pharaonic Egypt*, in *Rethinking Ghosts in World Religions*, edited by Mu-chou Poo, Leiden-Boston, 2009.
3. David P. Silverman, “Magical Bricks of Hunuro”, *Studies in Honor of William Kelly Simpson*, Ed. Peter der Manuelian, Boston: Museum of Fine Arts, 1996.
4. E.A. Wallis Budge, *Egyptian Magic*, Chapter III, Germany, 2015.
5. Fred Vink, *The Principles of Apotropaic Magic on Middle Kingdom Wands*, in: *AEM 99* (2016-17).
6. Geraldine Pinch, *Magic in Ancient Egypt*, British Museum Press, London, 1994.
7. James K. Hoffmeier, *The Exodus and Wilderness Narratives in Ancient Israel’s History*, *An Introduction to Issues and Sources*, Ed. Bill T. Arnold and Richard S. Hess, Michigan, 2014.
8. Jan Assaman, *Magic and Theology in Ancient Egypt*, in: Peter Schafer, Hans Kippenberg, *Envisioning Magic. A Princeton Seminar and Symposium (Studies in the history of religions 75)*, Leiden 1997.
9. John Baines, *Display of Magic in Old Kingdom Egypt in Through a Glass Darkly: Magic, Dreams and Prophecy in Ancient Egypt*, Classical Press of Wales, 2006.
10. J. R. Perez-Accino, *WHO IS THE SAGE TALKING ABOUT? NEFERTY AND THE EGYPTIAN SENSE OF HISTORY* in *PROCEEDINGS OF THE TENTH INTERNATIONAL CONGRESS OF EGYPTOLOGISTS*, Volume II, Ed. P. Kousoulis and N. Lazaridis, Peeters, Leuven-Paris-Bristol, 2015.

11. Kamyar Abdi, An Egyptian Cippus Of Horus In The Iran National Museum, Journal of Near Eastern Studies, Vol.61, No. 3, The University of Chicago, 2002.
12. Michael A. Rappengluck, The Whole World Put Between to Shells: The Cosmic Symbolism of Tortoises and Turtles, 2005.
13. Paula Alexandra da Silva Veiga, Health and Medicine in Ancient Egypt: Magic and Science, Munich, 2009.
14. Robert K. Ritner, A Uterine Amulet In The Oriental Institute Collection, Journal Of Near Eastern Studies, Vol. 43, No. 3, The University Of Chicago, 1984.
15. Robert Kriech Ritner, The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice, The Oriental Institute of The University of Chicago, Chicago, 1997.
16. Sjef Willockx, Magic and Religion in Ancient Egypt, Part I: The Roots, 2005.